

ג

גאולת העם - הבערת הניצוץ היהודי, זקיפת הקומה והגברת תהליך קיבוץ הגלויות

1

נסי מלחמת ששת הימים וקיבוץ הגלויות
הרב דוד שלוש (ה'תר"פ-ה'תשע"ו)

רבה של נתניה וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

ראשית דבר

בשוב ה' שבות עמו ויקבצם מכל הארצות ממזרח וממערב מצפון ומים לארץ אבותם לבנותה ולחדש ימינו כקדם, שבו ויבואו גם האובדים בארץ הודו המה "בני ישראל" והנדחים בארץ מצרים הלא המה הקראים, להשתלב עם אחיהם מימי קדם צאצאי מבצרי התורה שבע"פ וממשיכי שרשרת האומה המפוארת מאז אנשי כנסת הגדולה ועד ימינו, להיות לעם אחד לחיות ולבנות וליצור יחד חיי עתיד אומתנו בארצנו ישראל, ועוד עתידים לעלות לציון הפלאשים הגרים בחבש ושארית עמנו הנמצאים בשלטון רוסיא, ואלה אשר בשם שבטי ישראל יכוננו שבארצות אסיא לרבות אנוסי ספרד הם המראנוס, והרפורמים השוכנים בארצות החופש.

כי עינינו הרואות שאנו נמצאים בתהליך של גאולה, הנסים הגלויים והנסתרים שנעשו ליושבי הארץ הזאת מאז המלחמה העולמית הראשונה ועד היום, הם אות ומופת שכל מה שנוצר ונעשה כאן בארץ, הוא בהשגחתו העליונה של אלהי ישראל למימוש חזון התורה והנביאים באחרית הימים: ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה, והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטבך

והרבך מאבותיך (דברים ל), ולקחתי אתכם מן הגויים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם (יחזקאל לו), וכזאת בסגנון דומה נבאו שאר הנביאים. הנס הראשון היה תבוסתה של תורכיה המוסלמית במלחמת העולם הראשונה והסתלקותה מארץ הקודש, תבוסה זו היתה שלב חשוב להצהרת בלפור על הקמת בית לעם ישראל בא"י, ולארגון הישוב היהודי בארץ כיסוד להקמת מדינה בעתיד, כי ממשלה מוסלמית לא היתה יכולה לתמוך בהקמת מדינה יהודית בארץ המקודשת למוסלמים אשר הקימו את בית תפלתם הגדול על מקום מקדשנו החרב ונגד רגשות מליוני מוסלמים מאמינים בעולם, עדות לכך ההפגנות שנערכו בתורכיה נגד היהודים שם, עם כיבוש ירושלים ע"י ישראל (אם כי חייבים אנו לזכור את החסד הגדול שעשתה תורכיה עם גולי ספרד שפתחה שערי ארצה לפניהם, ועל זה תיזכר לטובה לנצח).

ואחרי כן בשנת תש"ב במלחמת העולם השנייה, בהגיע צבאו של הצורר הנאצי לשערי אלכסנדריה וכפסע היה בינו ובין כיבוש א"י, וסכנת כליה ריחפה על הישוב היהודי בא"י ועל עתיד אומתנו, עשה ה' תשועה גדולה ויהפוך את לב היטלר הצורר ימש"ו לעצור המערכה ב"אל-עלאמין" ולהתקיף את רוסיה מאירופה, משגה חמור זה (במקום שהיה לו לכבוש את המזרח התיכון כאסוף ביצים עזובות, ואח"כ לעקוף את רוסיה מאסיה ומאירופה ולהתקיפה) הביאו למפלתו הסופית וכפי שהצהיר זאת וינסטון צ'רצ'יל ראש ממשלת בריטניה בתום המלחמה, אמנם אלקי המערכות סיבת הסיבות ועילת העילות הוא אשר שם בלב אותו רשע לנטוש את המערכה במזרח התיכון למען הציל את שארית הפליטה שבא"י אשר תהווה בעתיד את גרעין הגאולה, כמ"ש פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו (משלי כא), ה' הפיר עצת גויים הניא מחשבות עמים (תהלים לג).

ובשנת תש"ח כשהתחילו האומות המאוחדות להקים מדינת ישראל קטנטונת, קמו ויקיפו עלינו צבאות חמש ארצות ערב שכנינו כדי להכחידנו ולמנוע את הקמת המדינה, בחורי ישראל אשר התגיסו אז עם נשקם הדל בעזרת אלקי ישראל ממעל הנחילו תבוסה לאויביהם הרבים, אימה ופחד נפלה על אויבינו וברחו מהארץ לצמיתות בהשארם בתיהם ואדמותיהם עריהם וכפריהם. לשכונם ויישובם של השבים למולדתם, מאת ה' היתה זאת להקשות לבם בהתנגדות נמרצת להקמת המדינה כדי להגדיל שטח מדינתנו ולפנותה מאויב פנימי כי לולא זאת מה דמות היתה למדינה שאויביה חיים בתוכה ומקיפים אותה מכל עבריה.

אזכיר בהקשר לכך דברי הרמב"ן על הפסוק והשמותי אני את הארץ וכו' (ויקרא כו): ושמו עליה אויביכם, היא בשורה טובה מבשרת בכל הגלויות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קיבלה אומה ולשון וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם עכ"ל (מקורו מהמדרש הובא בילקוט שמעוני, ועי' רש"י

ואוה"ח שם). בארצנו נתקימה הברכה שבקללות: והשמותי אני את הארץ ושמו עליה אויביכם היושבים בה, על-אף שא"י קדושה מאד לשתי הדתות הגדולות החובקות ארצות תבל, נשארה הארץ שוממה וריקה כשביצות נושאות חיידקי מחלות בחלקה, זהו נס גדול שהתמיד משך אלפי שנות גלותנו, אילו נושבה הארץ ונבנית ע"י הגויים כשם שנבנו ונושבו יתר ארצות המזרח: מצרים, סוריה, הלבנון ועיראק, האם יכולנו ליצור בה התיישבות ולהפוך מדינתם למדינת ישראל, נציין כי בשנת תר"ע לאחר שנוסדו כמה מושבות עבריות מנו יושבי הארץ מכל הגויים ס"ה כמאתיים וחמישים אלף נפש, ומבני ישראל כחמישים אלף, רק כשהחל עמנו לעלות במאורגן ולבנות את הארץ החלו גם אויבינו היושבים בה לבנות ולהיבנות בה באוכלוסיה ובנכסים, עד למלחמת הקוממיות שה' הפיל עליהם אימתה ופחד ונסו מנוסת חרב והשאירו אדמותיהם ובתיהם למורשה לנו. דומה שלזה התכוונו חז"ל במאמרם: ארץ צבי – מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן שיושבים עליה רווחא ובזמן שאין יושבים עליה גמדה (גיטין נז). כשארץ ישראל יושבים בארצם הארץ מתגמדת ומתכווצת כי זרים לא ישכנו בה.

גם פירות הארץ היו דלים וצנומים עד להתפתחות החקלאות העברית וכמ"ש אוה"ח עה"פ: ואני אתננה לכם לרשת אותה ארץ זבת חלב ודבש (ויקרא כ), הכונה שמלבד מה שיירשו עוד יתן להם שתהיה הארץ זבת חלב ודבש יותר מהשעור מה שלפניה, גם שלל שלא בזמן ירושתם שהוא זמן החרבן שלא תהיה זבת חלב ודבש כמו שספרו מכיריה בזה"ז. ע"כ. גם בזה נתקימה נבואת עמוס הנה ימים באים נאום ה' ונגש חורש וקוצר ודורך ענבים במושך הזרע והטיפו ההרים עסיס וכל הגבעות תתמוגגנה. ושבתי את שבות עמי ישראל ובנו ערים נשמות וישבו ונטעו כרמים ושתו את יינם ועשו גנות ואכלו את פריהם.

בניגוד לשממה וחורבן שליוו את ארצנו משך אלפי שנות גלותנו מאדמתנו, הוקמו בהר הבית שני מסגדים נפלאים בפארם והדרם על מקום בית קודש הקודשים. לכשנתבונן גם זה רמוז בתורה (ויקרא כו, לא-לב) בחרבן הארץ כתוב: והשמותי אני את הארץ ושמו עליה אויביכם היושבים בה, ואילו בחורבן המקדש לא כתוב ושמו עליו אויביכם, רק: והשימותי את מקדשיכם, כלומר הארץ תשומם מישראל שישבו בה ותשאר שממה גם מאויבינו כנז"ל, אבל המקדש ישומם ממה שהיה אך לא ישאר שמם מאויבינו אלא יושב על ידם, אפשר שמשום כבוד המקום הנבחר והקדוש שלא יעברו בו בהמות וחיות ויהיה מדרס כף רגל לכל אדם בעת החרבן, גזרה חכמתו יתברך להיות נבנה במקום בית קוה"ק ע"י גויים המאמינים באל אחד (ולא ע"י מאמיני השילוש) בית שאין בו לא פסל ולא תמונה וגם תפילה לא עורכים בו, אלא כמקום קדוש שכולו אומר כבוד, וגדרו מקום אבן השתיה שעליה היה ארון מונח, בגדר שלא יכנס איש פנימה, ולעריכת תפלתם בנו מסגד אחר על מקום לשכת הגזית והוא הנקרא אצלנו מדרש שלמה ואצלם אל-אקצה.

ההתעוררות לקיבוץ גלויות המוני שהחלה עם הקמת המדינה, ובייחוד עליית רוב אחינו שישבו בארצות ערב (כ-900 אלף) לישראל, גם היא בגדר נס, כי איה איפה חכמת שליטי ערב אשר החרימו את מדינתנו ולחמו בה מאז תקומתה, היאך איפשרו לאחינו היושבים בארצותם לעלות לישראל ונוסף גם הוא על שונאיהם, ומדוע לא מנעו כח אנושי כביר זה שידיו רב לו בביסוס המדינה והגנתה והמהווה 50% מתושביה מלעלות לישראל.

הדרך בה נחלנו את הארץ בהדרגתיות ובסרוגין: בתחלה אשר לנו האו"ם מדינה זעירא ללא ירושלים, ללא יפו ורמלה ללא עכו והגליל העליון, וכאשר ה' הכביד לב שכנינו להתנגד גם למעט שאושר לנו, נחלנו גם המקומות הנ"ל ללא מזרח ירושלים וכעבור חדשים מספר נחלנו את הנגב עד אילת, ולאחר שרבינו בארץ, הרחבנו גבולנו במלחמת ששת הימים. גם זו בהתאם למ"ש בתורה: מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ (שמות כג), ונשל ה' אלהיך את הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל כלותם מהר פן תרבה עליך חית השדה (דברים ז), וכן מבאר החזקוני את הפסוק במראה יעקב בחלום: הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך, וז"ל: ע"י שאתן לך מעט קרקע משם תפרוץ לכל הרוחות ותכבוש כל סביבותיך, זקוקים היינו לכברת ארץ שתאושר לנו ע"י האו"ם כדי שנוכל להיאחז בה וממנה לזנק להרחיב גבולנו בשלבים שלבים לפי גודל רביתנו עד לשלמות גבולות ההבטחה ושתני את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר (שמות כג). גם עיתוי הקמת המדינה הולם דברי חז"ל במקומות רבים על זמן הגאולה, וכך מבאר הספורנו את הפסוק במראה יעקב בחלום ושמתי את זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה, אחר שתהיה כעפר הארץ בתכלית השפלות אז תפרוץ ימה וקדמה וצפונה ונגבה, מעשה אבות סימן לבנים, כששפלנו עד עפר בתקופת היטלר הארור אשר השמיד רוב בניה של האומה והוריד לארץ ראשם של אחינו יושבי צפון אפריקא מפני חמת המציק וכפסע היה ביניהם ובין המות, והעם היהודי בכל העולם חרד ורעד מפני אותו צורר שכמותו לא קם, לאחר שפלות כזו באה הקמת המדינה ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה, ועוד נזכה ונברכו בכך כל משפחות האדמה.

ובשנת תשט"ו כשריכזה מצרים כל כלי משחית בנגב כדי לכבוש את הארץ ולהשמיד את אויביה התאזרו חיל צבאות ישראל והנחילו להם מפלה גדולה – וכל חילם ואוצרותיהם בזזו. והאחרון הגדיל בחודש אייר תשכ"ז כששליט מצרים ריכז נשק אדיר וצבא לרוב להתקיף את ישראל ושכנינו הרעים נתלכדו אתו, נועצו לב יחדו ועלינו ברית כרתו למחות ח"ו את ישראל מעל פני האדמה, וכל יושבי ארצנו נחרדו מאימת השמדה, ויהדות העולם רעדה ורעשה מהסכנה הנשקפת לציון, גבר חסד ה' על עמו ועל ארצו אשר עיני ה' בה תמיד, יצאנו מאפלה לאור גדול ומסכנת השמדה לניצחון מהיר ומזהיר תוך ששים שעות הוכתה מצרים שוק על ירך ונסו מנוסת חרב בהשאינם כל נשקם האדיר שלל בידנו והרוגים

לאלפים. ותוך מלחמת ששת הימים הבסנו את כל אויבינו מסביב, והרחבנו את הארץ בנגב עד תעלת סואץ וים סוף, במזרח עד הירדן, ובצפון עד החרמון ולא הרחק מדמשק. וירושלים והר הבית בראשם הושבו לעמם.

המאורעות שקדמו למלחמת ששת הימים: ההיסוסים מצד מנהיגינו בימי המתח, החרדה והמתיחות שפקדונו, והדאגה בעולם לגורלנו, טעותו של מלך ירדן בעצמתה של מצרים וחולשתה של ישראל, פחזותו לכרות ברית עם שליט מצרים רודף נפשו ולהילחם בפקוד משותף בנו, סכלותו להחזיק בבריתו החדש ולהילחם בישראל על אף שנודע לו מהמהלומה האווירית הכבדה שנחלה מצרים בשחר המערכה, כל אלו אינם אלא חוליות של נסים המשובצות זו בזו בשרשרת הנס הכביר של אותו ניצחון מהיר ומזהיר במערכות ששת הימים.

אם כי כל מאורע מאלה שהזכרתי אפשר למצוא לו הסבר מדיני, כלכלי, או צבאי או סבה מקרית ולכל היותר משגה חמור מצד מנהיג מסוים, אך עם צירוף של כל המקרים יוצרים לנו מחרוזת של עובדות ומאורעות המשולבים ומקושרים אחד לאחד בתיאום נפלא וביחוד שכולם זהים עם הכתוב בספרי הקודש, אין אלו אלא נסים שנעשו בכוונה ע"י אלקי הצבאות אלקי ישראל, אכן כזאת היא ההשגחה העליונה שמכוונת רצונה ברצונו ובדעתו במעשיו ומחשבותיו בכשרונותיו וידיעותיו של האדם, ואין האדם אלא מסובב ומכוון ע"י רצון האלקים השם בדעתו לעשות כזאת וכזאת (כמ"ש חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים), מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך.

לכשנתבונן נמצא עוד מפלאי השגחת האלקים על ארץ ישראל: הערבים הם שהחיו את התרבות היוונית ושימשו כלי שבאמצעותו הכירו אותה עמי אירופה, זה היה היסוד לרנסאנס האירופי, הם תרמו רבות בתחומי הרפואה והאופטיקה, היו להם תגליות והמצאות, הם הרבו לעסוק באסטרונומיה, כיצד שקעו בדלות מדעית, מדוע דוקא האירופים פיתחו את המדע המודרני ועסקו במחקר בכל השטחים, זאת חידה סוציולוגית והיסטורית, המבקשים להסביר תופעות אלו חלוקים ואין להם פתרון אחד, כך כותב פרופסור סמבורסקי.

הפתרון לשאלה זו: האלקים ברוך הוא אשר שמר הבטחתו לעמו להשיבו לארצו, עילת העילות וסיבת הסיבות סיבב שהערבים השולטים בא"י והסובבים את א"י מכל רוחותיה יתנונו וידלדלו במדעים, כדי שבבוא זמן גאולתנו ימצאו בשפל המדרגה של המדע הטכנולוגי ולא יוכלו למנוע הקמת מדינתנו ושובנו לארצנו, אילו היו מדינות ערב או חלק מהן מאלו הסובבות אותנו עומדות על רמה תרבותית וטכנולוגית גבוהה ומסוגלות ליצור נשק בממדים של ארץ אירופית, האם יכולנו לבצע את הקמת מדינת ישראל, אף גם זאת חוליה בשרשרת הנסים לקיום יעוד שיבת ציון.

אף תאריכי המאורעות החשובים בתולדות התחדשותנו אומרים דורשני: בשלהי המאה ה-19 (שנת 1899) לחרבן הבית, ביום 19 לעומר, הוא יום ה' באייר בו קמה מדינת ישראל, ובשנת ה-19 להקמת המדינה, ביום כ"ח אייר כבש צבא ישראל את בירתנו הנצחית ירושלים שבתוככי החומות עם הר הבית מקום מקדשנו, שנות מחזור קטן שבו מתואמים שנות החמה עם חדשי הירח שלפיו מונים ישראל חדשיהם ומועדיהם הם 19 שנה (רמב"ם הלכות קדוש החדש פרק ו), (זהו הסבר תיאום תאריך ה' אייר ו-15 מאי יום הכרזת המדינה במלחמת הקוממיות ובמלחמת ששת הימים) מחזור השמש שבו חוזרת השמש למקומה כבשעת תלייתה ברקיע בימי בראשית בליל רביעי בשבוע הוא אחת לכ"ח שנה, קביעת חדשי ומועדי ה' לפי חדשי הירח, תיאומם עם שנות החמה בעבורי שנים, סיבוב המחזור לאותה נקודת המפגש בכל 19 שנה שאז חל חדש האביב כבעת צאתנו ממצרים. וישור הניגודים המספריים שבין מהלכי שני המאורות הגדולים, הם נחלתו של עם ישראל בלבד, המספר 19 שחזר ונשנה בתאריכי המאורעות המסמלים את מחזור הירח, בצירוף יום כ"ח אייר המסמל את מחזור השמש וחלות יום שחרור ירושלים ביום רביעי בשבוע יום בריאת השמש אות הוא שיד הבורא בדבר.

זאת ועוד, חודש אייר החדש שבו נוסדה המדינה והוחדש שבו נגאלו ירושלים והר הבית מיד צר ואויב, הוא החודש המיועד לגאולת ישראל בכל התהליכים שהיו ושיהיו, אם כי אמרו חז"ל בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל (ר"ה יג), הדבר יובן עפ"י המסופר: ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ויאמרו אל משה למה נגרע לבלתי הקריב קרבן ה' במועדו. אמר להם משה לעשות הפסח בחודש השני הוא חודש אייר (במדבר ט). כלומר אילו ישראל היו ראויים והגאולה היתה בצורת "אחישה", עם ענני שמיא, והביאו בניך בחוצן ובנותיך על כתף תנשאנה (ישעיה מט) אז היו נגאלים בניסן, אבל גאולתנו היא "בעתה" בחינת עני ורוכב על חמור, כי אין ישראל ראויין לגאולה מחמת מעשיהם כמ"ש אוה"ח יוב"ד להלן, לכן היא בחודש אייר שבו פסח שני.

הנסים הללו שהתרחשו בימינו ולעינינו, מוכיחים בעליל שאנו נמצאים בתהליך-הגאולה, אזכיר כאן הפסוק: ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני ויאמר לא יעקב עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל (בראשית לב).

חז"ל אמרו שאיש זה היה שרו של עשו, ויש לשאול הרי יעקב נאבק עם המלאך במשך לילה שלם וכשהגיע השחר וניצח יעקב את המלאך, מהראוי היה שיעקב יסתפק בניצחונו וישלח את המלאך, לשם מה החזיק בו ומאן לשלחו עד שיברך אותו, האם לא די לו שניצול חי מהמאבק, לשם מה היה צריך את ברכת עשיו.

אכן מעשה אבות סימן לבנים, שרו של עשיו נאבק עם יעקב כל הלילה עד עלות השחר, רמז לגויים שנאבקו עמנו במשך לילות הגלות הארוכה לאבד רוח אומתנו ע"י גזרות שמד שונות, וירא כי לא יכול לו בדרך זו, כי עם ישראל עקשן באמונתו, בעלות השחר ויגע בכף ירכו, רמז להשמדת ששה מליון מאחינו לא על רקע דתי בצורת גזרות ובדרך אינקוויזיטורית, אלא מתוך מגמה לחיסול אומתנו מבחינה פיסית, ותקע כף ירך יעקב בהיאבקו עמו אבד שלישי מאומתנו סמל לירך שעליה נשען גוף האדם. בהאיר השחר שחר נצחונו של יעקב על המלאך אוחז יעקב את המלאך ודורש ממנו שיברך אותו וכפירש"י שיודה לו על הברכות, כלומר הכרה בניצחונו אותו, כי ידע יעקב שכל זמן שהמלאך יסרב לברכו ולהכיר בניצחונו המוחלט, פירושו של דבר שמדמה המלאך שניצחון יעקב אותו הוא זמני ולא מוחלט, ויתכונן למאבק נוסף, על כן דרש ממנו הכרה על ברכותיו, כלומר הודאה בניצחונו המוחלט, וכן כשהחל שחר הגאולה להנץ וישראל ניצח את אויביו והקים את מדינתו, אויביו מסרבים להכיר בניצחונו ובתקומת מדינתו, ואנו עם ישראל כיעקב בשעתו שאחז בשרו של עשו ותבע ממנו לברכו, אוחזין בתעלת סואץ ולא נאפשר להם להשתמש בה עד ששכנינו יכירו במדינתנו, כי כל עוד שלא הכירו במדינת ישראל ובניצחונו המוחלט ומדמים בנפשם שזהו ניצחון זמני ומאורע חולף ימשיכו במערכות נוספות נגדנו, ההכרה בניצחונו כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל, היא שלב סופי לגאולתנו מאויביו.

ובזה יבואר מ"ש חז"ל (קידושין מ) רשב"י אומר אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות, ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירים לו שוב רשעו, ובלשון הרמב"ם: אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו כל עוונותיו נמחלים ע"כ. טעון הסבר היאך מעשה בודד של תשובה בסוף ימי האדם מוחה את כל החטאים והפשעים שעשה במשך כל חייו, ולהיפך אם ברגעיו האחרונים תהה על מעשיו איבד כל הטובות והמצוות שטרח עליהם כל ימיו.

האדם בימי חייו נמצא במאבק מתמיד בין כוחות הרע והטוב, החומר והרוח, התאוה והתבונה, הרגש והשכל, במאבק זה הנמשך והולך כל שנותיו של אדם פעם מנצח הכוח התאוותני שבאדם, ופעם גוברת התבונה, יש בינונים שמאזנים את המעשים לשני הכוחות, יש רשעים שרוב מעשיהם תוהו אך גם הם כפלח הרמון מלאים מצוות, ויש צדיקים שרובם הם מתגברים על יצרם אלא שאף הם טועמים מ"עץ הדעת" כי אין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא, בעיצומו של המאבק אין אדם יכול לקבוע בוודאות איזה מכוחותיו יגבר על רעהו ומי ינצח את מי, יוחנן כה"ג שמש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף פקר, הן בעבדיו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה (איוב ד) ולהיפך רשעים גמורים מופיעים אצלם הרהורי תשובה בסוף ימיהם וחוזרים להיות יותר מצדיקים גמורים.

למה"ד לשני מתגושים הנאבקים פעם הא' מתגבר על חברו ונדמה כאילו נצחו, לפתע נהפך הגלגל וחברו גובר עליו וכמעט הפילו לארץ, ושוב חברו לובש עוז ועולה עליו וחוזר חלילה, כל זמן שההתגוששות נמשכת אין לקבוע מי ניצח את מי, ורק לאחר סיום המאבק ניתן לקבוע פלוני גבר על רעהו, אף שבתוך המאבק הראה המנוצח סימני גבורה ותכסיסים נפלאים, הניצחון הוא למי שגבר בסוף, כך הוא בכל ההתחרויות למיניהם, כן הוא הדבר במאבק כוחות האור והחושך שנמשך כל ימי האדם עלי חלד, פעם יצה"ר גובר ופעם יצה"ט גובר, כ"ז שהמאבק נמשך א"א להחליט על אחד מהם שניצח, ורק ברגעיו האחרונים של האדם שהוא עת סיום המאבק בין הכוחות הנעלמים והולכים רק אז אפשר לקבוע סופית, אם האדם שב בתשובה הוא צדיק גמור וכל חטאתיו לא תזכרנה, כי הניצחון הסופי היה ליצה"ט, ואם באותה שעה גבר היצה"ר, כל המצוות והטובות שעשה הם פרי ניצחונותיו של כוח הרע ושללו הם.

דרישתנו ממדינות ערב להכיר במדינתנו וסירובם העקשני להודות ולהכיר בה הם המחשה חיה לדרישת אבינו יעקב מהמלאך, אנו נמצאים בתהליך הגאולה בין ניצחון יעקב ושלוחו של המלאך, בין עלות השחר והנץ החמה, בסופו של דבר יכירו ויודו כי שרינו עם אלהים ועם אנשים ונוכל.

אף הימצאותנו בתעלת סואץ על חוף ים סוף הוא ברצון ההשגחה, וכמ"ש זוהר חדש פרשת כי תבא עה"פ והשיבך ה' מצרים באניות; פסוק זה הוא ברכה ולא קללה, באחרית הימים ישובו ישראל לים סוף וילחמו עם מצרים באניות וינצחו אותם וזו תהיה המלחמה האחרונה עם אויבינו וישראל ינצח בה.

אזכיר כאן את המדרש עה"פ סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני, סמכוני באשיות שני אשים, אשו של הר סיני ואשו של הר המוריה, כוונת המדרש כפשט הנראה לעין, שני האשים הם שני אשי האהבות: אהבת ה' שהגיעה לשיאה בעקדת יצחק על הר המוריה, ואהבת ישראל שהגיעה לאחדות נפלאה במעמד הר סיני שנאמר ויחן שם ישראל נגד ההר, בלב אחד, סמכוני בשתי אהבות אלו: ואהבת את ה' אלקיך, ואהבת לרעך כמוך, שהם אב לכל מצות התורה, מצוות שבין אדם למקום ושבין אדם לחברו, כי חולת אהבה אני, ניתן לומר שמדרש זה הולם את המאורע ההיסטורי שזכינו לו בימינו והוא הנפת דגל ישראל על שני ההרים הקדושים הר סיני והר המוריה בעת ובעונה אחת בחג מתן תורתנו, עוד לא היה בהיסטוריה של עמנו מאז היותו לעם ששני הרים אלו יהיו יחדיו תחת שלטון ישראל, כשעמדנו על הר סיני לא היה בידנו הר המוריה, וכשכבשנו את הר המוריה נטשנו את הר סיני, זו הפעם הראשונה בתולדות אומתנו ששני ההרים הללו נמצאים תחת שלטוננו, סמכוני באשיות אשי הר סיני והר המוריה כי חולת אהבה אני, אות הוא שה' שומר אהבתו אלינו, למרות שאין אנו ראויים לכך.

אינני מהעוסקים בניחושים מדיניים אם מצב זה יישאר או ישתנה, אך אף אם בלחצים מדיניים יחול שינוי בכיבושינו הנוכחיים, נשוב למצב דומה במלחמה נוספת. אי הסכמת אויבינו לשלום משום שה' מחזק את לבם מעין ויכבד ה' את לב פרעה, ויחזק לב פרעה. שכן כתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. וזה כדי שתגדל מפלתם וירבו ניצחונותינו ויתקדש שם שמים בעולם, וכדי שעמנו יפקח עיניו לראות את השגחת אלקי ישראל עלינו השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו המדריכנו על במות אויבינו וירם קרננו על כל שונאינו. כדי שבהגלות לעיני עמנו נסים נוספים יהפך לבבו לשוב אל אלקיו, יעוד שבוא יבוא כמ"ש ושב ה' את שבותך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה, ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך (דברים ל), ולקחתי אתכם מן הגויים וקבצתי אתכם מן הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם וזרקתי עליכם מים טהורים ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר ועשיתי את אשר בחוקתי תלכו ומשפטי תשמרו וכו' (יחזקאל לו).

וכדי שנרחיב גבולותינו עד לגבולות המובטחים: ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר. ואמנם ערכם של הרחבת הגבולות מותנה בגירוש האויב מאדמתנו. כמאמר ה': והורשתם את הארץ וישבתם בה (במדבר לג), וכפירש"י: והורשתם אותה מיושביה ואז וישבתם בה תוכלו להתקיים בה. ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה. וכמו שמסיימת התורה שם ואם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם, והיה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם וצררו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה. ומדיניות זו סופנו שנגיע אליה כשתחודש העלייה בממדים גדולים שהיא המשך לקיבוץ גלויותינו.

א. הוספת המלקט (ש.ה): "בעקבות מלחמת ששת הימים, פקדה את תפוצות ישראל התעוררות לאומית, שהניבה גל עלייה חדש. את גל העלייה הזה אפיין גידול מרשים של העולים מארצות המערב – ארה"ב, קנדה, אירופה המערבית, דרום אמריקה ודרום אפריקה. בתשכ"ח הגיעו למעלה מ- 30,000 עולים מארצות המערב. בשנתיים – תשכ"ט-תשל"ל, הגיע מספר העולים מארצות אלו ליותר מ-40 אלף מדי שנה.

מלחמת ששת הימים גרמה גם להתעוררות לאומית בקרב יהודי בריה"מ. מאז קום המדינה העלייה מבריה"מ התנהלה בקילוחים דקים, תוך התנגדות עיקשת של השלטונות. בשנים תשכ"ט-תשל"ל, הפעילות הלאומית בקרב היהדות הסובייטית התחזקה והפכה לגל מחאה ציבורית. יהודים מרחבי ברית המועצות פנו בעצומות לרשויות בישראל ולמוסדות הבינלאומיים ותבעו בגלוי את זכותם לשוב למולדתם ההיסטורית. באמצע שנת תשל"ל, נפתח בלנינגרד משפטם של אחד-עשר יהודים שניסו לחטוף מטוס שהמריא מלנינגרד, במטרה להגיע אתו לישראל. פסקי הדין של "משפט לנינגרד" היו חמורים ועוררו גל תמיכה בינלאומי במאבקם של יהודי ברית המועצות. בשנים תשכ"ח-תשל"ג, הצליחו כ-100 אלף יהודים סובייטים לממש את שאיפתם ולעלות לישראל.

אף התהליך של קיבוץ גלויות בצורתו האיטית נזכר בדברי חז"ל, וכ"כ הרמב"ן בפירושו לשיר השירים על הפסוק האלף לך שלמה: וברישיון מלכי האומות ובעזרתם ילכו לא"י כדכתיב והביאו את כל אחיהם (ישעיה סו) ויהי המלכות היא נמשך ואינו פוסק לעולם, ואפשר שבין שתי קיבוץ גלויות אלה יהיה זמן מרובה ע"כ. כלומר שקיבוץ גלויות יופסק זמנית כפי שזה כיום, גם הרד"ק בתהלים מזמור קמו כתב: כי לה' לבדו התשועה והוא יסובבנה ע"י בני אדם כמו שסבב גלות בבל ע"י כורש, וכן לעתיד יסבב גאולת ישראל ע"י מלכי הגויים שיעורר את רוחם לשלחם, ובישעיה פרק כז פי' את הפסוק והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול: פי' כאילו יתקע; בשופר גדול, כלומר שקיבוץ גלויות תהיה באיתערוותא דלתתא ובסיעתא דשמיא מלעילא, יתכן אף שהתקוממות הכושים בארה"ב והתעוררות אנטישמית בארצות אחרות הם מעשה ההשגחה האלקית כדי שאחינו השאננים יתעוררו לעלות לציון, וכשם שיש הבדל בצורת הגאולה בכיבוש הארץ כנז"ל בשם אוה"ח, כן יש הבדלי בצורת קיבוץ גלויות.

מי שראה עד כה בהקמת המדינה מעשה שטן, תבוא מלחמת ששת הימים ותטפח על פניו; יבואו דברי הזוהר ודברי חז"ל הנ"ל ויוכיחוהו על טעותו.

וכי תשאל, היאך בדור ירוד זה, שפני הדור אינו כפני אדם, זכינו למה שלא זכו אבותינו צדיקי עליון, עיין אור החיים פרשת בלק עה"פ אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב, דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת, וז"ל: כנגד קץ בעתה אמר אשורנו ולא קרוב, וכשתהיה הגאולה מצד הקץ ואין ישראל ראויים לה, עליה נאמר שהגואל יבוא עני ורוכב על חמור, ואמר וקם שבט מישראל פי' שיקום שבט אחד מישראל כדרך הקמים בעולם דרך הטבע, על דרך אומרם ושפל אנשים יקום עליה שיבוא עני ורוכב על חמור ויקום וימלוך וכו', ע"כ וכן אמר יחזקאל לא למענכם אני עושה כי אם לשם קדשי המחולל בגויים, וכו' ולקחתי אתכם מן הגויים וקבצתי אתכם וכו'. גם חז"ל אמרו (סנהדרין צח) אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב. ואנו נמצאים בדור שרובו חייב, ורוב ככל, ונראה שחז"ל ברוח קדשם נטו לזה שבן דוד יבוא בדור שכולו חייב שאמרו (שם צז, סוטה מט) בעקבות משיחא חוצפא יסגי, והמלכות תהא למינות וכו'.

וכיון שנמצאים אנו באתחלתא דגאולה והחלו להתקיים דברי הנביא ובאו האובדים מארץ אשור והנדחים מארץ מצרים, שומה עלינו למצוא פתרון לשילובם והתערוותם באומה של כל אחינו השבים למולדתם. נעלה מכל ספק שנביאינו אשר ניבאו על שוב הנידחים לארץ

המסע האנטישמי, שהחל בפולין לאחר מלחמת ששת הימים, לווה בעזיבת מעט היהודים שנותרו במדינה זו. כ- 5,000 איש עלו לישראל. מאז מלחמת ששת הימים ועד למלחמת יום הכיפורים עלו לישראל 260,000 נפש (המידע לקוח מאתר הסוכנות היהודית).

הקודש התכוונו שהשבים ישתלבו באומה ויהיו חלק ממנה, ולא שיהיו כזרים בין אחיהם ובפסולים להתחתן עמהם.

צא ולמד מה שנאמר בבנימין (שופטים כא) לאחר שנשבע ישראל שלא יתן איש בתו לבנימין לאשה, כשנוכחו לדעת שע"ז עלול להיגדע שבט מישראל, מצאו תחבולה להתיר לבנימין לחטוף מבנות שילה החולות בכרמים, והרי לא יבצר שבנות אלו היו בגיל קטן שאביהם מקבל קידושיהן, או מבוגרות שהן מקבלות קידושיהן, ואם קטנות היו אם אבותיהן קיבלו קידושיהן, נעשה כאילו נתנו להם בנותיהם כי קבלת הקידושין היא נתינת הבת לאיש ואף שחטפו איש אשתו אין אלו ליקוחי אשה, ואם בוגרות היו שמקבלות קידושיהן בעצמן והסכימו להינשא לבני בנימין, אין האבות עוברים על שבועתם, כי הם לא נתנו בנותיהם לנשים שהבוגרות אינן ברשותם, כעין מה שאחז"ל, שאח"כ התירו שבט בנימין לבוא בקהל שדרשו איש ממנו ולא מבנינו, ולמה הצטרכו לחטוף, ואם חטפו נראה משום שלא הסכימו הבנות להינשא להם, גם אין מתקבל שכל אשה ממאתיים הנשים הסכימה להינשא למי שחטפה, והרי אין אשה מתקדשת אלא לרצונה, וזה היה אחר מתן תורה שלהרמב"ם אין אשה מותרת אלא בקידושין, הרי שבגלל קיום השבט הותרו לקחת נשים בלי קידושין, וכ"כ הרלב"ג: חויב לנו לעשותו שיהיו להם נשים בזנות ע"כ. אעפ"י ששבט בנימין היה יכול להתקיים ולהתפתח גם מארבע מאות איש בנימין שלקחו להם נשים מבנות יבש גלעד, ואבינו הראשון לדוגמא שממנו קמה אומה, ומ"ש ולא ימחה שבט מישראל, ע"י פי המצודות.

ומ"ש חז"ל אילו היה עולה מן השבטים לא היה האלקים אומר ליעקב ומלכים מחלצין יצאו, הוא דרך דרש (אגב, לא ידעתי מדוע הרגו הנשים והטף של יושבי יבש גלעד, ובמדין נכתב הטעם: הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם וכו' אך ביבש גלעד מה חטאו הנשים שאין דרכן לצאת למלחמה, רלב"ג כתב: ויראה שעפ"י ה' עשו זה, והדבר חתום, אולי הענישום למען ישמעו ויראו שלא יהיו משתמטים מצבא).

ומזה נלמד ק"ו בדורנו כשרוב מניינו של העם היהודי ברוסיה ובארצות החופש המשתייכים לקהילות הריפורמים וכו' וכן בקהלות נידחות רבות, שעלינו לתור ולחפש את הדרך להתירם בקהל ה' ולא להביא חלקים גדולים באומה לידי כך שימחו מקהל ישראל, ביחוד לאור חוק גירושין ונישואין הממלכתי בישראל שחשוב מאד לאיחוד וליכוד האומה להיות לעם אחד, ואם אין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תלם, ראוי להקל בדברים שאינם עומדים ברומו של עולם, כדי לקיים מצוות הדת שניתן להעמידם ולשומרם (ע"י רמב"ם סנהדרין פכ"א).

ובמשנה עדיות פ"ח מ"ז: א"ר יהושע מקובל אני מריב"ז ששמע מרבו ורבו מרבו הל"מ שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרוב, אלא לרחק המקורבים בזרוע ולקרוב המרוחקים בזרוע, ר' יהודה אומר לקרב אבל לא לרחק, וחכ"א לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום ביניהם,

שנאמר: הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. ובתוספתא שם: ר"ח בן עדו אמר: הרי הוא אומר ויצא בן אשה ישראלית וכו' והלא דברים ק"ו ומה מרע"ה לא רצה לגלות הממזרים עד שנתגלו מעצמם, אליהו תלמידו עאכ"ו. והרמב"ם בפיהמ"ש כתב: והודיע להם מרע"ה שאליהו לא יוסיף ולא יגרע בתורה אלא יסיר ויסלק החמסים בלבד, ואין בזה מחלוקת ולא הכחשה, אבל נפלה המחלוקת ברעות שיסיר מה הם. אמר ריב"ז שהרעות שיסיר הם להרחיק אדם פסול ביחסו ששב כשר בזרוע והמשיל בשתי משפחות וכו', רי"א אין העושק אלא לרחק הכשר בלבד, וחכ"א אין העושק ביוחסין כל הנקרא בשמו הכל יתיחסו אל האמת והתורה שהיא אב הכל, אבל ההתעשקות והרעות הם השנאה שבין בני אדם לפי שהם חנם, והוא חומם בשנאתו אותו והוא אומרם לעשות שלום בעולם עכ"ל, וכ"כ בהל' מלכים פי"ב ע"ש.

דברים נשגבים אלו שנאמרו ע"י רבותינו חכמי המשנה ונתבארו באר היטב ע"י הנשר הגדול אב החכמים בחכמת התורה והחיים, לא לשם הלכתא למשיחא נאמרו, אלא ובעיקר להורות לעם וביחוד לרועיו ומנהיגיו איזוהי דרך ישרה שיורו להם לקרב צאן מרעיתם לאהבת התורה כל שיש בה להרחיק את השנאת חנם מלבות בני אדם ולקרבים לחטיבה אחת, ואף אם יהיו פסולי יוחסין בין הנדחים הנקבצים לארצנו, לא נעסוק בהרחקתם, כי אין עושק ביוחסין כל הנקרא בשמו הכל יתיחסו אל האמת והתורה שהיא אב לכל, ועאכ"ו אם הרחקת "הפסולים" תביא לשנאת חנם ולהרחקת לבות בני ישראל ממנהיגיהם הרוחניים בודאי ששומה על רועי האומה לתפוס את העיקר להרבות אהבה לעם ה' ולתורתו, וכשם שלע"ל יהיו המטומעים כשרים מדין שנטמעה כשרה, גם עתה כשרים שאין בין העוה"ז לע"ל לענין זה כלום.

לכן אזרתי עוז בנפשי לעסוק בענין היוחסין בישראל... ואני מגלה דעתי בזה שכל מה שכתבתי הוא להלכה ולא למעשה, כי ענין חשוב ויסודי זה ישורנו מקומו בהתאסף ראשי עם גדולי התורה יושבי על מדין – לדון בהרחבה במו"מ של הלכה ולהחליט ברוב דעות ושמרת לעשות ככל אשר ירוך... תפילתי על חכי תשוב שה' יפתח לבי בתורתו וישים בלבי אהבתו ויראתו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, לא איגע לריק ולא אלד לבהלה, הערב נא אלקי את תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ויהיו צאצאינו וצאצאי צאצאינו כולם יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, כי עמך מקור חיים באורך נראה אור, אמן.¹

2

'הסדר העולמי החדש' -

ממלחמת ששת הימים ועד לקריסת 'מסך הברזל'^ב

הרב אליעזר ולדמן

מתלמידי הרצי"ה קוק, מייסד וראש ישיבת ההסדר 'ניר' בקרית-ארבע

פתיחה

אנחנו רוצים להבין את המשמעות של מלחמת ששת הימים ואת סדר העולם החדש הזה שהולך ובולט מאז מלחמת ששת הימים על רקע אמונה, על רקע של גאולת ישראל ועל רקע הציפיה שלנו לגאולת ישראל.

ימי העומר

קודם כל צריך להכיר בכך שהימים האלה בממדים שונים. הימים האלה יש להם ערך מיוחד במינו. קודם כל, הימים האלה הם ימים שבין פסח לעצרת, לחג השבועות, בין יציאת מצרים למתן תורה. תמיד היה לימים האלו ערך מיוחד, עוצמה מיוחדת, מתח מיוחד אמוני, גאולתי, ולכן אנחנו מאז מתן תורה סופרים את הימים האלו בין פסח לשבועות. סופרים ומברכים על כל יום וספירתו והברכה קובעת ערך מיוחד בכל יום ולכן מברכים בכל יום עם ברכתו המיוחדת, כי המצוה היא לברך כל יום. ויש ערך לכל יום כשלעצמו בצורה אינדיבידואלית. ויש גם ערך מיוחד לצירוף של כל הימים האלו ביחד, "שבע שבתות תמימות תהיינה". ימים אלה מאז יציאת מצרים היו ימים של גאולה ביציאת מצרים עד מתן תורה, עלייה בדרגות של גאולה.

וגם בימינו, אין פלא בדורנו שיש לנו ימים מיוחדים, שוב בתקופה הזו, דווקא בתקופה הזו שבאים לציין הופעות אלוקיות של גאולה: ה' באייר וכ"ח אייר, אצלנו בחברון חוגגים במיוחד גם כ"ט אייר - יום שחרור חברון. מכל מקום, הימים האלו מאז ומעולם היו מיועדים לכך, להצטייד אותנו בתהליך של גאולה. ולכן בימים אלו, אנחנו במיוחד מצפים לגאולה, מצפים לעוד יום, לעוד שלב, לעוד צעד, לעוד הופעה אלוקית והקב"ה עוד יגלה לנו במהרה, צעדים של גאולה בימים אלה.

ב. תמלול מהקלטה: ר' אהרון הוכוולד, עריכה: שי הירש. הרב ולדמן לא עבר על הדברים.

ציפייה לישועה

ביחס לציפייה לישועה, הלא המאמר הזה שגור בפינו, המקור לכך שמצפים לישועה, המקור לכך הוא בגמרא במסכת שבת והמקור הזה מחייב אותנו לצפות לישועה בצורה מיוחדת במינה, כך מובא במסכת שבת (דף לא, ב): "אמר רבה, בשעה שמכניסים אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה? קבעת עיתים לתורה? עסקת בפרייה ורבייה? ציפית לישועה? פלפלת בחכמה? הבנת דבר מתוך דבר?" שישה דברים תובעים מן האדם כשהוא מגיע לעולם האמת והוא עומד לדין על מעשיו בעולם הזה, שישה דברים. חמישה מהדברים האלה הם מובנים מאליהם, הם מצוות בתורה: נשאת ונתת באמונה, כלומר, היית ישר במשא ומתן שלך, יש חובה בתורה "ועשית הישר והטוב". קבעת עיתים לתורה, עסקת בתורה, מצוות תלמוד תורה שקולה כנגד כולן. אח"כ, יש עוד שאלות על מידת העמקה בתורה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר, עסקת בפרייה ורבייה – זו מצווה מן התורה. אבל, דבר אחד לא ברור מהי התביעה: ציפית לישועה? איפה זה כתוב בתורה? מניין לנו שצריך לצפות לישועה. גם הרמב"ם מזכיר את זה בשלוש-עשרה העיקרים: "אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואע"פ שיתמהמה אחכה לו". וגם בהלכות מלכים מביא הרמב"ם בפרק יא.

אנחנו נביא מקור ברור ויסודי מאחד מחכמינו הראשונים, אחד מבעלי התוספות שהוא חיבר ספר שנקרא "ספר מצוות קטן". לעומת 'ספר מצוות גדול' של אחד מחכמינו הראשונים, חיבר הנ"ל ספר מצוות קטן הנקרא סמ"ק. וזהו אחד מן הספרים היסודיים שאותו חכם מונה בו את מצוות התורה כמו ספר המצוות של הרמב"ם שמונה את תר"ג המצוות. וכמו בספר המצוות של הרמב"ם, המצווה הראשונה שהוא מונה היא מצוות האמונה בקב"ה. והוא מביא את אותו המקור בתורה לחובה להאמין. הנה כך הוא פותח: "לידע שאותו שברא שמים וארץ הוא לבדו מושל – מעלה ומטה ובארבע רוחות ומניין החובה להאמין בקב"ה כדכתיב: "אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". הדיברה הראשונה מעשרת הדיברות שמחייבת אותנו להאמין בקב"ה שהוציאנו ממצרים ולהכיר בו כבורא עולם.

גם רבי יהודה הלוי ב"כוזרי" מביא את הפסוק הזה כמו כל מצוות האמונה. בהמשך הדברים כשהוא מסביר את מצוות אמונה זו, הוא מביא את הגמרא במסכת שבת שהזכרנו: ובזה תלוי מה שאמרו חכמים ששואלים לאדם לאחר מיתה בשעת דינו: ציפית לישועה? והוא שואל: היכן כתיב מצווה זו? איפה כתובה מצווה זו שחייבים לצפות לישועה? ומשיב: "שמע מינא בזה תלוי, שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים דכתיב: "אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך" הכי קאמר, כך מתכוון הקב"ה לומר כשהוא אומר "אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", "כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם כך אני רוצה

שתאמינו לי שאני ה' אלוקיכם, אני עתיד לקבץ אתכם ולהושיע אתכם וכן יושיענו ברחמי שנית, כדכתיב: "ושב וקבצך מכל העמים". כלומר, מצוות חובת הציפייה לישועה כלולה במצוות האמונה בקב"ה, לא פחות ולא יותר. כשם שאנו חייבים להאמין בקב"ה שהוציאנו ממצרים, כך אנו חייבים להאמין שהוא ימשיך לגאול אותנו. והדברים פשוטים בעצם, אם מתבוננים בזה. כי להאמין שהקב"ה הוציאנו ממצרים ואחר כך מה? ומה קרה באמצע? האם התכנית האלוקית התקלקלה? לא יצאה אל הפועל? בינתיים באו חורבנות וקלקולים? והאם הוא הפקיר אותנו מאז? והתכנית האלוקית של גאולת ישראל האם היא לא תצא לפועל? הלא לא יתכן, זה ודאי פגם באמונה וביכולת האינסופית של הבורא. היות הבורא יש לו תכנית לעולם. ולכן, האמונה בקב"ה שהוציאנו ממצרים היא מחייבת את האמונה שהוא ימשיך לגאול אותנו. והאמונה הזו היא המחייבת אותנו לצפות לישועה.

עליות וירידות בתהליך הגאולה

אלא מה, יש בעיות באמצע, יש בעיות בדרך. היו בעיות מאז יציאת מצרים. בא עמלק להפריע לתכנית האלוקית שתצא לפועל. וגם להבדיל בין טומאה וטהרה, יש בעיות בנו, יש בנו חולשות, לא תמיד הולכים בדרכי ה'. באות גלויות, באים חורבנות בעם ישראל, איך נתייחס לכך, לקשיים האלו? נביא קודם כול מקור במדרש שיר השירים רבה ביחס לתהליך הגאולה ולבעיות שיש בתהליך הזה.

כי יכולה להיות חולשה כתוצאה מהבעיות, הקשיים והייסורים, חולשה שיכולה להביא לידי פקפוק באמונה, ספקות, ייאוש, איבוד עשתונות, כמו שיש לצערנו גם בדורנו גם אצל מנהיגים. עד כדי כך הבלבול, אז אולי נוותר על עקרונותינו, על זכויותינו. אם יש בעיות מה נעשה? אי אפשר להתגבר, אי אפשר להישאר מבודדים, אנחנו מוכרחים שיהיו ידידים אתנו. ולא מבינים שאנו צריכים רק דבר אחד שהקב"ה יהיה אתנו, אנו צריכים רק דבר אחד – להמשיך ללכת בדרך שהקב"ה מוביל אותנו והוא מוביל. הנה, חכמינו ציפו למצבים כאלה. על הפסוק בשיר השירים: "דומה דודי לצבי" דורשים חכמינו כן: "דומה דודי לצבי מה צבי זה נראה וחוזר ונכסה נראה וחוזר ונכסה, כך גואל

ג. מדרש רבה שיר השירים פרשה ב פסקה כה: "...דומה דודי לצבי מה צבי זה נראה וחוזר ונכסה נראה וחוזר ונכסה כך גואל הראשון נראה ונכסה וחוזר ונראה וכמה נכסה מהם ר' תנחומא אמר שלשה חדשים הדא הוא דכתיב (שמות ה) ויפגעו את משה ואת אהרן, יהודה ברבי אמר לקירסין כך גואל האחרון נגלה להם וחוזר ונכסה מהן וכמה נכסה מהן ארבעים וחמשה ימים, הדא הוא דכתיב (דניאל יב) ומעת הוסר התמיד ולתת שיקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים וכתוב (שם) אשרי המחכה ויגיע

הראשון נראה ונכסה וחוזר ונראה", כלומר, כמו הצבי ביער שהוא רץ מהר, לפעמים רואים אותו ולפעמים לא רואים אותו. לפעמים הוא גלוי לעין ולפעמים אינו גלוי לעין, אבל גם כשהוא לא גלוי לעין, גם כשלא רואים אותו, אנחנו יודעים שהוא נמצא שם. כך הגואל, לפעמים, רואים את הגואל ורואים בצורה גלויה פעולות של גאולה ולפעמים זה נסתר, כלומר, איננו רואים פעולות גלויות של גאולה. לא רק זה, לפעמים יש קשיים וייסורים ובלבולים כתוצאה מכך. איפה הגואל? ומה נעשה? הדברים לא הולכים חלק, יש קשיים, יש עיכובים. למה אומרים לנו את זאת? כדי לדעת שהגואל גם כשהוא איננו נראה לעין הוא גואל, הוא נמצא והוא ממשיך לגאול והוא ממשיך להוביל, גם אם אינני מבין איך להבין את הפעולות.

וחכמינו בהמשך הדברים כאן במדרש, מעמידים לפנינו מצב עוד יותר קשה ואיך להסתדר בו. הם מביאים את הפסוק בהושע שקראנו בהפטרה בשבת שעברה, בהושע ב: "הנה אנוכי מפתה והולכתיה המדבר ודיברתי על ליבה ונתתי לה את כרמיה ואת עמק עכור לפתח תקוה". אומר המדרש כך: "וכל שהוא מאמין לו והולך אחריו וממתין הוא חיה, וכל שאין מאמין לו והולך לאומות העולם, בסוף הן הורגין אותו".

עכשיו, מה פירוש הולך אחריו? הנה הפסוק בהושע אומר: איך הקב"ה יגאל אותנו? "הנה אנוכי מפתה את כנסת ישראל: והולכתיה המדבר ודיברתי על ליבה. האם הקב"ה צריך לפתות אותנו? האם צריך לדבר על ליבנו? שנלך אחריו? כן, הנה הנביא ירמיהו מציין את שבחם של ישראל בגולה: "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", הקב"ה לוקח אותנו, מוביל אותנו דרך מדבר וזה באמת שבחן של ישאל שמאמינים, מה איפה יש גאולה במדבר, זה קשה במדבר. והקב"ה עשה זאת כדי לחנך אותנו. יש מדבריות בחיים, יש קשיים בחיים, גם בדורנו אומר הפסוק בהושע ככה יהיה: "הנה אנוכי מפתה והולכתיה המדבר", כי התורה הבטיחה שכך יהיה בפרשת בחקותי בתוכחה: "והשימותי אני את הארץ ושממו עליה אויבכם היושבים בה". גם העם יקולל

לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה, אילין יתיריא, מאן אינון? רבי יוחנן בן קצרתה בשם רבי יונה אמר, אלו מ"ה יום שהוא נכסה מהם ואותן הימים ישראל קוטפים מלוחים ושרשי רותם ואוכלין, הדא הוא דכתיב (איוב ל) הקוטפים מלוח עלי שיח ושרשי רתמים לחמם, ולא יכין הוא מוליכן? מאן דאמר למדבר יהודה ומאן דאמר למדבר סיחון ועוג, מאן דאמר למדבר יהודה הדא הוא דכתיב (הושע יב) עוד אושיבך באהלים כימי מועד ומאן דאמר למדבר סיחון ועוג מדכתיב (שם ב) הנה אנכי מפתה והולכתיה המדבר (שם) ודברתי על לבה ונתתי לה את כרמיה, וכל שהוא מאמין לו והולך אחריו וממתין הוא חיה וכל שאין מאמין לו והולך לאומות העולם בסוף הן הורגין אותו. א"ר יצחק בר מריון לסוף מ"ה ימים נגלה להם ומוריד להם את המן ואין כל חדש תחת השמש

כאשר לא ילך בדרכי ה', יגורש מן הארץ לגלות וגם הארץ תקולל, היא תישאר שוממה. וחכמינו אומרים שזוהי ברכה בתוך הקללה למה? כי כשעם ישראל לא יהיה בארץ ישראל, הארץ לא תיתן את פריה לעם אחר, היא תישאר נאמנה לעם ישראל. רבנו בחיי בפירושו על התורה, מתבטא שהארץ תישאר שוממה עד ש'אפרוחיה יחזרו לתוכה', עד שעם ישראל יחזור וכך היה במשך אלפיים שנה. בתחילת הציונות הגיעו לארץ מדברית, שממה, ביצות. גם שהגענו ליהודה ושומרון, גם כן הייתה שממה במידה רבה. רק עם ישראל יכול להוציא את השממה. כך עשינו בפתחת רפיח בסיני וכשהגויים חזרו לשם זה שוב הפך למדבר. ורק כשאנו נחזור לשם, אז שוב הארץ תיתן את פירותיה.

הנשענים על אומות העולם

אם כן, יהיה "אנוכי מפתיה והולכתיה המדבר", אבל לא רק מדבר פיזי, 'מדבר' זה אומר מדבר החיים: קשיים, שממה רוחנית, תרבותית, אמונית. זה לא הולך בקלות הגאולה. עכשיו, הקב"ה צריך לפתות אותנו ומוליך אותנו. והמדרש אומר שכל מי שמאמין בגואל הזה, גם במצבים מדבריים, עם קשיים וייסורים ולא מתבלבל, האמונה קיימת. והאמונה מביאה לכך שצריכים ללכת אחרי הבורא הוא חי. זה מה שמבטיח את החיים. המדרש לא מסתפק בזה ואומר את הצד ההפוך: וכל מי שאינו מאמין לו, מפסיק להאמין בבורא, החזון נפסק, הכיוון לא ברור כבר, למה? כי יש ייסורים וקשיים, פיקוח נפש. אז יש כאלה ששומעים פיקוח נפש כבר לא סומכים על הבורא, על הכיוון, על האמונה, על כוחה של ארץ ישראל, אלא על מה נשענים, על מה סומכים? הנה אומר המדרש: "כל מי שאין מאמין לו והולך לאומות העולם..." אי אפשר להיות מבודדים, אומות העולם דורשים, מה אנו יכולים לעשות נגדם איך נתקיים? כלומר, נשענים על אומות העולם או על אומות העולם מסביבנו וכו'.

"כל מי שאינו מאמין לו והולך לאומות העולם, בסוף הן הורגים אותו" כך אומר המדרש בלשון פשוטה. פיקוח נפש? נכון, פיקוח נפש, נו, איך מבטיחים את החיים? כל מי שמאמין בו והולך אחריו – הוא חי, כך מבטיחים להמשיך בדרך. הקב"ה מוביל אותנו. פתח לפנינו שערי יהודה ושומרון, הביא אותנו בכלל לארץ ישראל, להביא עולים בכל השנים האלו. בשנים האחרונות, פתח לפנינו שערי יהודה ושומרון, פותח לפנינו שערים, תלכו תמשיכו. כל מי שמאמין לו והולך אחריו הוא חי. כך מבטיחים את החיים. וכל מי שאינו מאמין לו והולך לאומות העולם – כך לא מבטיחים את החיים בסוף הם הורגים אותו. זהו, מבחינת היחסים בינינו לבין אומות העולם בקשיים שעוברים עלינו. ועכשיו, להמשיך את הכיוון הזה של היחסים שלנו עם אומות העולם בתהליך של גאולה.

והנצח זו ירושלים

ירושלים שהיא מהווה מרכז בכל מאווינו ומהווה נקודה מרכזית במלחמת ששת הימים, בכלל בחיים שלנו, עליה נאמר, חכמינו במסכת ברכות בדף נח דורשים, רבי עקיבא דורש את הפסוקים בדברי הימים: "לך ה' הגדולה והתפארת והנצח וההוד", דורש רבי עקיבא: 'והנצח' – זו ירושלים, 'וההוד' – זה בית המקדש. מפרש את הדברים מרן הרב קוק זצ"ל ב'עולת ראייה' בסידור (עמוד רלג), אני אומר את הדברים בעל פה ואתם תוכלו לראות אותם בכתב, איך אנחנו מבינים 'והנצח זו ירושלים' אנחנו מבינים: נצח – הבירה הנצחית של ישראל. יש ירושלים של מעלה וירושלים של מטה והנצח זו ירושלים – עיר האלוקים, מקום המקדש, ערכי נצח, ירושלים קיימת לנצח כמו "נצח ישראל לא ישקר". אבל, הרב מלמד אותנו איך מגיעים לנצח, איך מבטיחים את הנצח, את הקיום הנצחי של עם ישראל, את הקיום הנצחי של ירושלים. אומר הרב, שירושלים עיר מלכות ישראל, ונגד מלכות ישראל קמים מתנגדים שרוצים להשמיד, לכן, 'הנצח זו ירושלים' הכוונה גם כן מלשון ניצוח, לנצח, להתגבר על אלו הקמים עלינו כדי להבטיח את הנצח. להבטיח את הנצח, זה לא הולך בקלות. צריך להיות מוכנים לנצח, להתגבר, להילחם נגד אלו הקמים עלינו, ללכת להילחם כפשוטו.

לעומת בית המקדש, "וההוד זה בית המקדש". בית המקדש, כשהוא יהיה, לא יהיה צורך לנצח. כשבית המקדש יהיה, לא יהיה צורך להתגבר, לא יהיה כאלו שיקומו עלינו, אלא כשבית המקדש יהיה, ההקרנה של האור האלוקי מבית המקדש זה יביא לידי כך שהגויים יגידו כפי שמובא בישיבה: "והלכו עמים רבים ואמרו לנו ונעלה להר ה' בית אלוקי יעקב... ונלכה באורחותיו... כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". את "דבר ה' מירושלים", לא נלך לכפות על העמים, אנחנו לא מסיונרים, הם יבואו אלינו. תהיה הקרנה כזאת של האור האלוקי שזה ימשוך אותם אלינו. כל עוד שאין בית מקדש וירושלים לבדה עוד נלחמים ויש צורך לנצח, "והנצח זו ירושלים", כדי להבטיח את הנצח. ודרך אגב, הציפייה לאותה מדרגה, לאותו מצב שהגויים יכירו בערך של ישראל ויבואו ללמוד מאתנו כפי שנאמר בישיבה: "ואמרו לנו ונעלה אל הר ה' ויורנו מדרכיו..."

ביגדת העמים בישראל

הביטוי של הגויים כלפינו כפי שמבוטא בפסוק שמתחיל: "ואמרו לנו ונעלה אל הר ה'", רק עוד פעם אחת בתנ"ך מופיע ביטוי של גויים כלפי ישראל במילים האלה: "ואמרו לנו". רק עוד פעם אחת וזה מופיע בתהלים פג שם נאמר: "ואמרו לנו ונכחידם מגוי ולא ייזכר שם ישראל עוד". כלומר, יש שתי אפשרויות, אנחנו בטוחים שנגיע למצב הזה של: "ואמרו לנו ונעלה אל הר ה'", אבל כל עוד שלא הגיעו למצב הזה הגויים, הם עדיין במצב של השאיפה

הזאת: "לכו ונכחידם מגוי ולא ייזכר שם ישראל עוד". חלק מן העמים בגלוי עם השאיפה הזו, בצורה אקטיבית, "לכו ונכחידם מגוי" וחלק לא בצורה אקטיבית, עומדים מן הצד ומוכנים שזה יקרה. או בצורה נסתרת, בצורה זו או אחרת. אפילו הידידים שלנו, אפילו הידידה אמריקה, כלומר, הם לא מוכנים עדיין לקלוט ולקבל את המציאות הזאת שעם ישראל קם לתחיה, שעם ישראל הוא עם עצמאי. עושים קצת וחוזרים בהם. כאילו אומרים לנו האמריקאים ועמים אחרים בוודאי, אומרים: בסדר, הכרנו בכם, עם עצמאי, אבל אל תהיו לנו עצמאים יותר מדי... אתם תעשו מה שאנחנו נגיד לכם, מתי להגן על עצמכם, איך להגן על עצמכם, מהי ארץ ישראל, מה לא ארץ ישראל. והמשמעות של הדברים האלו שהם לא רוצים שתהיה אומה עצמאית ישראלית שתופסת את מקומה המרכזי בין העמים. ואני אומר עוד יותר מזה, שזה מפריע לבושי, לסדר העולם החדש שהוא רוצה לקבוע שכל העמים מצייתים לו ויש אומה אחת שלא רוצה לציית לו. לא רוצה וזה מפריע. כלומר לא רוצה את המצב הזה... הלא הביטוי הוא: "לכו ונכחידם מגוי", כלומר, שלא תהיה אומה זו. אז נדע שעדיין אנו עומדים במצב הזה. וכל עוד שאין שאיפה כזו של: "לכו ונעלה אל הר ה' ויורנו מדרכיו", עדיין השאיפה הקודמת קיימת.

איך להתייחס לזה? בואו ונראה, נביא פסקה מדברי הרב חרל"פ זצ"ל בספרו 'מעייני הישועה', כשהוא כותב עוד לפני קום המדינה, אינני יודע כמה שנים לפני קום המדינה, אולי עשרות, כותב איך שהגאולה תתפתח והוא אומר כך: "הגאולה העיקרית היא איננה רק זו שמפטרת את ישראל מהגלות, אלא היא גילוי אור חדש כאומרנו 'אור חדש על ציון תאיר וזכה כולנו מהרה לאורו'". כלומר, ודאי הדבר הוא פשוט: הגאולה שלנו היא לא רק יציאה מן הגלות, הגאולה שלנו תכליתה הסופית שאור חדש יאיר על ציון, אור של אמונה, אור של קדושה, שהגויים יבואו ללמוד מהאור הזה. אבל הוא אומר לכן: "ולזאת אי אפשר שנזכה אליו לאור הזה ע"י שום מגע ומשא כלשהו עם העמים". לאור הזה, אור אלוקי זה לא יכול להיות בעזרת העמים. אדרבא, כל נגיעה שהיא בחלק כלשהו מצדם, פוגמים בגאולה ומעכבים בעד גילוי קודשה. לזאת, הלא בכל זאת, התהליך הציוני הזה בשלבים שונים גם זה עזר קצת, משום שהיה באינטרסים שלהם: "לזאת אם המצבים מביאים שיש סיוע לישראל בפיטורה מן הגלות מצד העמים הרי זה בבחינת ביטוי באיוב 'חיל בלע ויקיאנו', אנחנו בולעים ומקיאים.

"וכשמגיע תור גילוי הגאולה מקיאים מישראל כל הסיוע שקיבלו מהם והעמים חוזרים בהם ממעשיהם שעזרו וסייעו לישראל ונהפכים לרודפים" גם אלו שעזרו הפכו לרודפים, בוגדים

בנו. להיבהל מזה? זה כבר קרה לנו. פעם אנגליה עזרה ואז בגדה בנו, רוסיה בשלב מסוים, צרפת בשלב מסוים, אמריקה. אז להיבהל? אומר הרב חרל"פ: "...נהפכים לרודפים ובזה המסילה נסללת לנו לזכות לאור הגאולה בעטרת הודה ועטרה וקודש תפארתה". בשלבים הראשונים הם יכולים לעזור, בשלבים המתקדמים יותר הם יטמאו את הגאולה, הנה אנו מגיעים לשלבים יותר עליונים.

מניין לרב חרל"פ הדברים הללו? הוא מסביר: סדר הגאולה ממצרים הוא התבנית לסדר הגאולה האמתית והשלמה של עם ישראל, זה המשך של גאולת מצרים. מה היה במצרים? לכתחילה נדרש פרעה שירשה את ישראל לצאת וכשאמר לו משה "גם אתה תיתן בידניו זבחים ועולות" ופרעה קיים את זה ושלח עמהם את הערב רב והלך גם ללוותם, לא היו ישראל אז יכולים לצאת ביד רמה בשלב זה כשפרעה מלווה, רק אחרי כן "כשנהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם לאמור מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעובדינו... וירדוף אחרי בני ישראל" רק אז נתקיים בהם "ובני ישראל יוצאים ביד רמה". כשהולכים לבד, לא בעזרת הגויים. ואומר הרב חרל"פ: "וכן לעתיד, מקודם ירשו אומות העולם לישראל להיאחז בארצם וזה יהיה הגאולה... היציאה מהגלות". ואולם, כשיגיע זמן גילוי הגאולה בכל הוד כליל תפארתה וקודש שלמותה, אזי יהפכו כל העמים לרודפים ויבואו על ה' ועל משיחו, אז תהיה מלחמת גוג ומגוג ויפלו על הרי ישראל והיה ישראל כולו קודש לה' ויתגלה משיח בן דוד". אנחנו מתקרבים לשלבים היותר מתקדמים של תהליך זה, של עצמאות ישראל, של תפיסת מקום מרכזי בין האומות לבד. האם דברים אלו, כלומר, דברי הרב חרל"פ והדברים האחרים שהבאנו שחז"ל אמרו מה שיהיה ואיך שיהיה ודאי דיברו ברוח הקודש. אבל, אנחנו לא זקוקים היום לרוח הקודש כדי לראות את הדברים, הדברים הם גלויים לנגד עינינו.

התפוררות עמי מזרח אירופה ועליית קרנו של עם ישראל

נחזור אחורה מהמצב שאנו נתונים בו היום, כי השלב החשוב בהתקדמות הזו היה במלחמת ששת הימים, של תפיסת מעמדנו בעולם. בשנתיים-שלוש אחרונות מה שהתרחש בעולם, דברים פלאיים, הידרדרות של מעצמות בעולם. אנחנו בעיקר במה שגלוי לעין ונוגע לנו התפעלנו ואנחנו כדרכנו שוכחים מהר, מתפעלים לרגע, ליום או יומיים, ואחר-כך שוכחים את הדברים האלו ושוכחים כי באים ימים אפורים. לא רואים את הכיוון, את התהליך של התפוררות עמי מזרח אירופה ובראשם ברית המועצות, פתיחת השערים, עליית מאות אלפי יהודים. אז יש ירידה, יש עיכוב, אז יש לנו בעיות אבל התהליך עדיין בעיצומו. יש איזה עיכוב בעלייה אבל תהליך ההתפוררות – התהליך הזה נמשך.

ומה כלפינו מבחינת ההתפוררות הזאת? אותם העמים ובראשם ברית המועצות, אבל גם העמים האחרים הקומוניסטיים – פולין והונגריה, צ'כיה, בולגריה ויוגוסלביה – התפוררות.

ואיך היחס אלינו? מאז, מדי שבוע בשבוע, מדי חודש בחודשו באים נציגים שלהם אלינו שרי חוץ ואחרים, מבקשים יחסים דיפלומטיים, מבקשים עזרה. הם תופסים שלישראל יש מה לעזור. הלא רק לפני יומיים חתמנו הסכם של יחסים דיפלומטיים עם גרוזיה ושידרו פה ברדיו את דברי שר החוץ הגרוזיני כששאל אותנו הכתב מה יש לכם מיחסים דיפלומטיים עם ישראל? אז הוא אומר: 'דוע בעולם שישראל היא מדינה חזקה ויש לנו מה לקבל מהם'. אבל לא רק מדינה כמו גרוזיה או פולין וצ'כיה, אפילו הודו, סין, ביוזמתם. הם עושים את זה כי הם חושבים שזה לטובתם.

איזה תהליך אנחנו עוברים? אם אנחנו נזכרים בדברי הנביא יחזקאל בפרק לו שהוא מפרט את תהליך הגאולה ובין היתר הוא אומר: "לא תקחו עוד חרפת רעב בגויים", חרפת רעב שסבלנו מאות שנים בעמי מזרח אירופה, ב"ה, יש לנו מדינה, לא תקחו עוד חרפת רעב בגויים. אבל יותר מזה, הם סובלים מחרפת רעב והם באים אלינו שאנחנו נעזור להם, זהו הכיוון. והכיוון הזה הלך והתחזק מאז מלחמת ששת הימים.

יותר מכך, גם המשמעות של התפוררות העמים והמעצמות, את המשמעות הזאת מלמדים אותנו רבותינו זכרונם לברכה ואנחנו חייבים לחזור על הדברים האלו יום-יום כדי שעם ישראל יתפוס מה קורה. במסכת סנהדרין בדף קו דורש רבי יוחנן את דברי בלעם. בלעם אמר "אוי מי יחיה משומו אל". מה פירוש המילים האלו? אומר רבי יוחנן "אוי לה לאומה שתהיה בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו", שיעלה על דעתה לעכב את ישראל. ורבי יוחנן ממשיך: מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנזקקים זה לזה? מי יעז להפריע להתאחדות הזאת בין לביא ללביאה. עם ישראל, "הן עם כלביא יקום" והקב"ה האריה הוא נזקק לנו ואנו נזקקים לו, מי יעז להפריע? ומי שיעז – אוי לה לאומה. איך זה מונח בפסוק: "אוי מי יחיה משומו אל", אוי למי שיחיה באותה תקופה. אנחנו לפעמים לא תופסים שהילדים שלנו, הנוער, מדברים מה שנראה לנו 'סלנג', עברית לא מתוקנת כשהם אומרים 'אני שם עליך', 'לא שם עליך'. זה כתוב בפסוק: "אוי מי יחיה משומו אל", כשהקב"ה 'שם עלינו', כלומר, שם לבו עלינו, שם דעתו עלינו לגאול אותנו "אוי מי יחיה באותה תקופה" רש"י מפרש: 'לעכב את ישראל'.

רבי יוחנן אומר דברי נבואה, אבל בשבילנו זה לא דברי נבואה זו מציאות. מי הייתה המעצמה הראשונה שניסתה להפריע לתהליך הזה של גאולת ישראל? מי הייתה המעצמה הראשונה? תורכיה, הייתה המעצמה, האימפריה העות'מאנית לפני מלחמת העולם הראשונה והיא שלטה ומנעה התיישבות וגרשה יהודים מארץ ישראל ולא נתנה ליהודים לעלות, 'אוי לה לאומה', איפה תורכיה היום?! מה מעמדה בעולם – היא ירדה ממעמדה.

האימפריה השנייה שניסתה זו אנגליה, גם כן הייתה אימפריה הבריטית. מהי אנגליה היום בעולם – מדינה עם הבעיות שלה. ההבדל בין מעצמה לבין אומה, שאומה מנהלת את ענייניה לבד – יותר טוב, פחות טוב, ואילו מעצמה – רוצה לנהל ענייני העולם. צרפת גם כן החשיבה את עצמה כמעצמה עד שלב מסוים, וכשהיא בגדה בנו במלחמת ששת הימים גם כן ירדה ממעמדה.

ברית המועצות שדיכאה מיליוני יהודים והסיתה את אויבינו וחימשה את אויבינו – אוי לה לאומה שיעלה על דעתה לעכב את ישראל.

אין לי כל ספק מה שיקרה לאמריקה, זה כבר הולך וקורה, בעיות כלכליות וחברתיות, עולה על דעתה לעכב את ישראל – אוי לה לאומה. הלא זוהי הטעות של נשיא ארה"ב בוש שהוא מפרש את הכיוון של ההיסטוריה. באיזה כיוון? כל המעצמות התפוררו ורק מעצמה אחת תישאר, אנחנו נקבע סדר עולם חדש. הוא לא מבין את הכיוון ההיסטורי, הכיוון הוא שכל המעצמות תתפוררנה. הזמן הוא זמן של גאולה לא תהינה יותר מעצמות שמנהלות את העולם, גם זה נאמר בישיעהו באותו פרק: "ושח גבהות אדם ושפל רום אנשים ונשגב ה' לבדו ביום ההוא", ע"י עם ישראל שיתפוס את מקומו.

'סדר עולמי חדש'

יש סדר עולם חדש וזהו סדר עולם מהפכני שעוד לא הייתה מהפכה כזו. עם שמפורד ומפוזר בין העמים אלפיים שנה לקום לתחיה לתפוס את מקומו ובתקופה קצרה להוות אחד העמים החזקים מכל הבחינות. זהו סדר עולם חדש. ודאי יש קשיים, יש ייסורים בדרך, יש לנו בעיות פנימיות, נכון, ובכל זאת, זה פלא, זה סדר עולם חדש וזה מה שמפריע לבוש ולכן גם מרגיז אותו כל כך שלא מקבלים את פקודותיו ועומדים מנגד, והקנאה איך שכל העמים כן באים להתחנן אלינו, ארצות מזרח אירופה ואחרים כפי שצינינו. אם כן, זהו סדר עולם חדש של מעמד ישראל בעולם שתכלית המעמד הזה שיתקיימו הדברים שקראנו מקודם: "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" וגם זה הולך ומתקדם. ארץ ישראל הופכת למרכז רוחני של תורה ואמונה וגם בעם ישראל מתקדם הכיוון הזה, למרות תפיסות שליליות גם כן. זה מבחינת סדר העולם החדש, מבחינת יחסינו עם הגויים.

'מבשרת ירושלים'

עכשיו, אני רוצה לציין סדר עולם חדש פנימי יותר, מהפכה פנימית בתוך עם ישראל שהולכת וגוברת מאז מלחמת ששת הימים. המהפכה הזאת גם לה יש פסוק, גם בישיעהו בפרק מ, פסוק מיוחד במינו, בהפטרה של "נחמו נחמו עמי", בדברי הנחמה ואת הפסוק הזה פירש גם הרב קוק זצ"ל והדברים מתקיימים: הפסוק הוא: "על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון,

הרימי בכוח קולך מבשרת ירושלים, הרימי אל תיראי אמרי לערי יהודה הנה אלוקיכם", כך כתוב בפסוק, עכשיו נפרש את זה שנבין מה קורה אתנו היום. הסביר הרב קוק שיש שתי 'מבשרות' – 'מבשרת ציון' ו'מבשרת ירושלים' שהן מייצגות את שני השלבים הכלליים בגאולה.

השלב הראשון, הוא השלב החומרי, הלאומי, בניין הבסיס החומרי, ההתיישבותי, ההגנתי, הכלכלי, הביטחוני, והשלב השני הוא השלב הרוחני, האמוני, הקדושתני. 'מבשרת ציון' מייצגת את השלב הציוני, החומרי, הלאומי. 'מבשרת ירושלים', מייצגת את השלב הרוחני, הקדושתני, האמוני. ומה אומר הנביא? שתי משימות שונות הוא מטיל על שתי המבשרות השונות, ל'מבשרת ציון' אומר הנביא "על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון", תתרוממי, אל תישארי ברמה הנמוכה החומרית, תתרוממי אחרת תתעייפי ותחלשי ותתבלבלי כי הייסורים נמשכים. כדי להחזיק מעמד צריך להתרומם לרמה רוחנית להעמיק שורשים ולמבשרת ירושלים' המייצגת את התורה, את הקדושה, את האמונה, המבשרת הזו נמצאת ברמה גבוהה רוחנית, אבל מה, הקדושה מצטנעת סגורה בד' אמותיה, ד' אמות של הלכה בבתי מדרשות. אומר הנביא: "הרימי בכוח קולך מבשרת ירושלים", בכ"ח, ב-כ"ח, ב'יום ירושלים', מאז – "הרימי בכוח קולך", כלומר, תתני ביטוי לערכים שלך, לעוצמה הרוחנית, ביטוי מעשי, הנהגתי, אל תישארי סגורה, תצאי החוצה עם המסר שלך, תרוממי את כל התהליך הציוני הזה, תביאי את כל התהליך הזה למדרגה הירושלמית של "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". והנביא ממשיך לומר "הרימי בכוח קולך מבשרת ירושלים, הרימי אל תיראי", אל תתביישי, אל תפחדי, תנהיגי מבחינה מעשית, כלומר, תצאי ותנהיגי בכל התחומים, בהתיישבות, בהגנה, בעלייה, ומה תאמרי? מה יהיה פשר המסר שלך: "הרימי אל תיראי אמרי לערי יהודה הנה אלוקיכם", תודי שכל התהליך הזה וכל הבניין הזה וכל היצירה, זה הכול מעשה ה', "הנה אלוקיכם" ובמיוחד ערי יהודה, מאז מלחמת ששת הימים ערי יהודה והשומרון הנה מעשה ה'.

לפני מלחמת ששת הימים, למעלה מעשרים וחמש שנה, לא היה מורגש איזה רושם של אנשי תורה ואמונה בכל התחומים הקובעים – בהתיישבות, בהגנה, בהנהגה המדינית-מעשית. מאז מלחמת ששת הימים כשמצד אחד יש בלבול וחולשה ועייפות, תופסים את מקומם אנשי תורה ואמונה, מנהיגים, מראים את הדרך. 'מבשרת ירושלים' מתחילה להשמיע את קולה אך ורק בתחילת הדרך וזוהי מהפכה חברתית, רוחנית חשובה ביותר. אם כן, זהו סדר עולם חדש, גם בישראל. ועוד – התורה, הקדושה והאמונה כ"ה שנים, 'כה' זה כינוי לירושלים.

"נלכה עד כה"

אברהם ויצחק כשהלכו לעקדה אמר אברהם אבינו ליצחק וגם לנערים: "ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם" עד כה להר המוריה. חכמינו מפרשים מה התכוון אברהם אבינו במילה 'כה'. אמר אברהם אבינו: נראה איך יקיים הקב"ה את הבטחתו: "כה יהיה זרעך", "נלכה עד כה" – עד המושג הזה של "כה". הולכים להקריב את יצחק. ומיהי ההבטחה הזו "כה יהיה זרעך" כך אנחנו מבינים את זאת, הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו כשאתם מגלים כוחות של מסירות נפש ואמונה אתם 'הולכים עד כה', אזי 'כה יהיה זרעך'. כאלו כוחות של אמונה ומסירות יתגלו בזרעך בכל הדורות ובמיוחד בדור של הגאולה.

נתבונן לרגע בהליכה הזאת של אברהם ויצחק, באמונה ובמסירות הנפש. אצל אברהם אבינו מסירות הנפש הייתה גלויה, כי אברהם אבינו ידע לאן הוא הולך, ידע מהי תכלית ההליכה הזו להקריב לקב"ה, לעשות את רצונו של הקב"ה, לקדש שם שמים. אצל יצחק זה לא היה גלוי באותו שלב, הוא לא ידע לאן הוא הולך, לא ידע מהי התכלית הרוממה של ההליכה הזו, ובכל זאת "וילכו שניהם יחדיו". "ירושלים כעיר שחוברה לה יחדיו" שעושה את כל ישראל חברים, שמחברת את כל ישראל, גם במובן זה, כלומר, גם בדורנו הולכים אבות ובנים במסלול כזה של אמונה, של נכונות למסירות נפש. אבל יש עוד שני כוחות שמצטרפים יחדיו. יש כאלו שיודעים מהי התכלית של ההליכה הזאת ומסירות הנפש היא גלויה אצלם, האמונה גלויה אצלם, עשיית רצונו של הקב"ה גלויה אצלם, ויש כאלה שהולכים בדרך הזו ולא יודעים מהי התכלית, חסרה להם ההכרה האמונית, עשיית רצונו של הקב"ה, אבל בכל זאת, הם גם מצטרפים לאותה הדרך "וילכו שניהם יחדיו", כך הכיוון ללכת יחדיו בידיעה יותר ברורה, בידיעה פחות ברורה.

הנה, בשבועות אלו, יהודים נהרגים על קידוש השם, לא משנה יהודים כאלו או יהודים כאלו, זה הכול קידוש השם אחד, זה הכול 'הליכה יחדיו', זה הכול אמונה גדולה שמובילה את כל מי שחי כאן בארץ ישראל יחדיו. זהו 'אני והנער נלכה עד כה', אבות ובנים שהולכים בכיוון של הר המוריה שהולכים בכיוון הזה של הר ה', שמשותפים בתהליך הזה של 'הרימי בכוח קולך מבשרת ירושלים'. והדברים הם ברורים ביותר ואנחנו בטוחים שהקב"ה הוא העושה את סדר העולם החדש הזה, לא סדרי עולם שאחרים חושבים שהם קובעים. שסדר העולם החדש הזה ילך ויתברר ויתגלה בצורה ברורה, בהתפוררות העמים המתנגדים לישראל ובגילוי שם השם בתוכנו ובהתרוממות של כל מי ששייך לתהליך הזה, התרוממות למדרגה הירושלמית, של הכרה בשם השם ובניין בית המקדש במהרה בימינו, אמן.²

סיפר נתן שרנסקי: "אני הייתי אחד מכמה מיליוני יהודים שהתבוללו לגמרי. מתי התחלנו את המאבק? כשמענו את המילים: 'הר הבית בידינו' ופתאום הכל השתנה. כאשר הצנחנים שלנו שוברים את חומות ירושלים, הם גם שוברים את 'מסך־הברזל'. כאשר שנים אח"כ הובילו אותי למשפט ושאלו אותי מה יש לי לומר אמרתי שאין לי מה לומר לבית משפט שאני לא מאמין לו, אני רק יכול לומר 'לשנה הבאה בירושלים הבנויה'".³

♦

סיפר הרב צבי ברונשטיין ז"ל: "היה זה הניצחון היהודי המפואר במלחמת ששת הימים אשר נתן לתנועת בעלי התשובה ברוסיה את הדחיפה החזקה קדימה. רשתות המחותרת שעמלתה כה קשות לקיימן עד מעצרי ערב אותה מלחמה, מצאו עתה את עצמם עמוסות פניות של מבקשים יהודיים, הרבה יותר מכפי שחשבנו בעבר למציאותי, לאחר דחיפה גדולה זו, כבר נמשכו יהודים מאליהם לעולמה של תורה".⁴

3

"וירא העם וינעו ויעמדו מרחק"
הרב אליהו בלומצוויג
ראש ישיבת ההסדר בירוחם

בין פסח לעצרת

ימי ספירת העומר הם ביסודם ימי שמחה, ימים של גאולה המתחילה בפסח ושיאה במתן תורה. במרוצת הדורות הפכו ימים אלה לימי אבלות, בעיקר בשל מות תלמידי רבי עקיבא. נדמה, שכיום אנחנו נמצאים בדור שלנגד עינינו מתגשם חזון הנביאים, כי ימי הצום והתענית ייפכו לימי ששון ושמחה, ואכן, בימי אבלות אלו נוספו יום העצמאות ויום שחרור ירושלים.

אם נחלק את ימי הספירה לשניים, נמצא כי יום העצמאות הוא בחלק הראשון של ימי הספירה, ויום שחרור ירושלים – בחלק השני. יום העצמאות קשור למה שפסח מבטא – לצדדים גופניים־ארציים, לעצמאות ולהקמת מדינה. לעומת זאת, יום שחרור ירושלים קשור לצדדים הרוחניים יותר. אנו פוגשים לא רק את הגוף הציבורי־הלאומי, אלא גם את נשמתו – ירושלים ומקום המקדש. כל המציאות של צבא, מלחמה וחירוף הנפש, הקשורה למושגים של עצמאות ומדינה היא חלק ממערך אדיר ומלא משמעות, אבל עדיין כל אלה הם מושגים מוכרים של קוממיות. במלחמת ששת הימים הופיעו מושגים מוכרים אלה של גבורה, חירוף הנפש והישגים צבאיים, אך נוסף להם מפגש עם משהו שבא מעולם אחר, עם רוח שירדה

מלמעלה. מתוך הדברים החומריים ביותר והארציים ביותר נפגשנו עם מקדש וירושלים. יש כאן צירוף מושגים בלתי נתפס המתבטא בצנחן מתרפק על הכותל, יש חיבור של "מפליא לעשות" בין גוף לנפש. האימה שלפני המלחמה והשמחה שלאחריה, נפגשות עם שמחת הנשמה.

מפליא לעשות

נראה, שצירוף זה הוא ההסבר לרוח המדהימה באותם הימים של שחרור ירושלים. התברר, כי לא זו בלבד שעם ישראל עומד על רגליו ומצליח במלחמתו, דבר פלאי בפני עצמו וניצחון אדיר אחרי פחד קיומי שקשה לתארו, אלא התרחשה פגישה עם רוח שבאה מלמעלה, לכאורה ללא קשר למהלכים ארציים. בכל תפוצות ישראל הייתה התעוררות גדולה, אפילו מאחורי מסך הברזל, שעל פריצתו היה קשה לחלום.

ויעמדו מרחוק

הייתה אז התרוממות רוח שקשה לתארה, ואילו כיום למרבה הצער, אנחנו נמצאים בתקופה שבה נראה לאנשים בציבור שלנו שההיסטוריה צועדת בכיוון ההפוך. קשה לנו לתפוס שלא זו בלבד שההיסטוריה מתקדמת בכיוון הנכון, אלא שאנחנו נמצאים אחרי התקדמות אדירה. מצער הוא שאחרי תקופה כה קצרה חוגג רק ציבור מצומצם את יום שחרור ירושלים; ציבור מצומצם מאוד ביחס לכלל ישראל. קשה להסביר את התופעה, אבל נראה שאפשר להבינה. קל להתחבר ליום העצמאות. לעומת זאת, התחברות ליום שחרור ירושלים, לצד הפנימי והנשמתי שבו, מסובכת יותר. מצד אחד הייתה בזמן השחרור התרגשות אדירה אצל כולם, אבל מצד שני יש בירושלים משהו מרתיע. לפגישה עם הנשמה יש כוח משיכה אדיר יחד עם פחד גדול. יש הרגשה שגם היום כולם רוצים את ירושלים, אבל רוצים לחיות את תל אביב. ברור שירושלים היא דבר שכולו אומר משהו אחר, שהיא הביטוי השורשי לקיומו של עם ישראל, אבל אנשים אינם רוצים לחיות זאת במובן המלא והשלם. רוצים שירושלים תהיה נדבך נוסף על יום העצמאות. כולם רוצים את ירושלים כעוד שלב של עצמאות, אבל קשה לקבל את השלב הזה כמפגש של העם עם נשמתו, ולכן עומדים מרחוק. כולם קוראים: ירושלים, ירושלים, ירושלים, אבל עומדים מרחוק.

יכולים לומר שכל זה חיצוני בלבד, אמירות מן השפה ולחוץ בלבד, ובסופו של דבר האומרים מוכנים לוותר על כולה. אבל נראה שאין זה מן השפה ולחוץ בלבד, אלא שהמפגש עם ירושלים באמת מרתיע, ולכן יורדים לגור בתל אביב.

נשמת העולם

כל אחד ואחד מרגיש שייכות לירושלים. יתרה מזאת, אין עוד מקום בעולם שעניי רבים כל כך נשואות אליו. בעולם המונותאיסטי יש מאבק על ירושלים, יש מלחמת קיום על הריבונות בעיר. המאבק מבטא את ההרגשה שירושלים אינה רק נשמת ישראל. ואכן פה נמצאת אבן השתייה שממנה הושתת העולם; פה לב העולם. לפחות הדתות המונותאיסטיות שיש בהן נקודת ראשית יחידה, מרגישות כולן שייכות לירושלים. ולפיכך נשמת ישראל היא נשמת העולם.

אמנם, לפי אמונתנו, עם ישראל אמור לתפקד כנשמת העולם, כאור לגויים, כנשמה באברים אך התובעים האחרים על ירושלים מרגישים את זיקתם ואת שייכותם, שביסודן הן נכונות, אבל רצונם הוא שיהיה מי שיהיה זה שישלוט בירושלים, ובלבד שלא יהיה זה עם ישראל. הם אינם מוכנים שעם ישראל יהיה נשמת העולם. ההתמודדות הפנימית שבתוכנו היא, אם כן, התמודדות כלל עולמית. העולם מרגיש שכאן נשמת הכול, אבל הוא אינו מוכן שההופעה האלקית תופיע כתיקונה, ונאבק שלא לאפשר לה להאיר.

ירושלים שלי

בהקבלה למאבק החיצוני, גם בתוכנו יש הרגשה של בערה פנימית ביחס לירושלים – מלחמת ששת הימים הראתה זאת בצורה הברורה ביותר, וזה בולט אפילו באמירות הפוליטיות העכשוויות של אלו שאינם מייחלים לבניין המקדש. ואולם, יחד עם הרגשת הבערה, רוצים שמי שישלוט בכותל לא יבטא את מהותה של ירושלים. מדוע לא תתפללנה נשים במניין בכותל? למה יהיה זה מקום של דתיים ולא של חילוניים? יש לכל אחד רצון שהכותל יהיה שלו כפי שהוא רוצה להיות. הכול רוצים שירושלים תהיה נשמתנו, אך שהגוף ימשיך לעבוד כפי שאנחנו מבינים. משום כך לא רוצים שהכותל יהיה בידי מי שמבטא את הנשמה.

יש במאבק על ירושלים שני מעגלים – מעגל חיצוני ומעגל פנימי, ויש קשר ביניהם. אילו היה עם ישראל מבין שנשמתו צריכה להאיר ולפרוח ולבסס את כל מערך חייו, היכולת להצליח במאבק העולמי הייתה גדולה בהרבה.

התמודדות במעגלים מתרחבים

ההתמודדות במישור הבין-לאומי קיימת גם בתוכנו פנימה, מעגלים, מעגלים. כל עם ישראל מכיר בכך שירושלים שלנו (ונקווה שלא תחול התרפות בדבר), אבל יש מאבק והוא: מי מתוכנו יהיה ירושלים – התל אביבי או הירושלמי. אילו היה התל אביבי מבין שירושלים היא שורש נשמתו, יכולתו לעמוד בפני לחצים וחוסנו היו גדולים יותר.

אבל גם בין הירושלמים שאינם מרגישים את נשמתם כתחושה בעלמא, אלא חיים אותה בצורה עמוקה יותר יש הרוצים להיות תל אביבים. אנחנו יושבים בבית המדרש ורוצים שירושלים תכתוב את מהלך חיינו. אך אנו צריכים לשאול את עצמנו עד כמה באמת אנו מחכים שירושלים תכתוב את מהלך חיינו, ובנשמתנו לא יהיה משהו של תל אביביות; עד כמה אנו חולמים שנהיה תל אביבים רק בגוף, אך הנשמה היא שתכתוב לנו מה לעשות. בכל המעגלים מתחולל המאבק כמעט בהקבלה; יש כיסופים אדירים אצל הקרובים והרחוקים כשנוגעים בדבר הפנימי ביותר, ומרגישים שהוא כולל את כל העולם, ברם המפגש מעורר רתיעה. ייתכן שהמפגש אף מוביל למאבק שהשפעתה של ירושלים לא תהיה חזקה מדי. ככל שהרוח תלך ותגדל, והחוסן הפנימי יתגבר, תוכל הנשמה הפנימית לשמש יותר כנשמת העולם. לפי שעה ההתמודדויות הפנימיות קשות ביותר.

מי מעז להרכין ראש?!

ירושלים היא מציאות מדהימה במורכבותה. ציבור קטן ואדיר צועד ב'ריקודגלים' ברחוב המוליך מכיכר צה"ל אל שער שכם, על יד חומות העיר העתיקה, מקום שפעם היו נערכים שם מצעדים צבאיים שהיו הביטוי החזק ביותר לנשמת האומה. היום צועדים בתוך המון ערבי עוין המביט במבטים זועפים לעבר החוגגים ומלווה אותם בסימני ידיים. כאשר שואלים מה פשר המציאות הזאת, ראוי להיזכר בסיפור על ר' לוי יצחק מברדיצ'ב, שראה יהודי מתפלל ובה בעת מושח את עגלתו בשמן. אמר ר' לוי יצחק: ריבוננו של עולם! ראה יהודי זה, שאפילו בשעה שהוא מושח את עגלתו בשמן הוא מתפלל! לצועדים נדמה שהם הולכים בתוך ציבור האומר להם: אמנם אתם פה, אבל אנחנו נחכה, יש לנו סבלנות, בשנה הבאה כבר לא תהיו פה! יש הרגשה שצועדים אחורה, ושנחנו הגורמים לכך. הרגשה כזאת יכולה להרכין את הראש, אך אנו צריכים לשנן לעצמנו את דבריו של ר' לוי יצחק, כאמירה אמיתית ולא כמליצה: בתוך מציאות של אלפי ערבים, עם ישראל רוקד ושר, ומקום המקדש מחייה אותו. מי מעז ללכת בראש שפוף ליד מציאות כזאת?! מי מעז לבכות מפני שתיקון עולם במלכות שֶׁדֵי טרם הושלם, ומפני שעדיין מקדש לא עומד על מכוננו? עם זאת ברור, שאיננו מסתפקים במציאות הקיימת; קשה לנו להשלים עם המציאות ויש חששות לגבי העתיד.

שמחה גם כשלא משיגים הכל

צריך לומר כאן אמירה מורכבת. בראייה פשוטה יודע כל אחד, שגם אילו היינו נלחמים ונאבקים במלחמת ששת הימים ומשיגים רק מחצית ממה שהשגנו היינו שמחים ומודים על כך. נכון שיש הרגשה שלא כל דבר אנו מצליחים להוציא לפועל, ויש גם נסיגות ולא רק

התקדמויות. הנסיגות כואבות עד עומק הנשמה, כי הן מבטאות נסיגות במעגלים חיצוניים ופנימיים כאחד. חלקן קשורות ללחצים מבחוץ וחלקן לכרסום מבפנים. אבל אנו צריכים להרגיש שאנחנו בתוך מאבק שמתקדם גם אם לא משיגים הכל. ברור שמתגנבת ללב התחושה, שאם זה מה שיקרה – גם תל-אביב תוחזר. אבל מדוע לחיות בתחושות נוראיות כאלה? אמנם, גם אם יוחזר מילימטר אחד יהיה צער אדיר, אבל לא צריך לחשוב כך.

מאבק של כולם!

אמירות כמו זאת האחרונה הן מסוג האמירות שאומרים רק אחרי כישלון בקרב. אנחנו בעיצומו של הקרב, ונלחמים גם במובן הרוחני וגם במובן הפיזי, אבל עלינו לדעת, שבמאבק הזה שותף כל עם ישראל כולו!

ביום שחרור ירושלים דיבר ראש הממשלה בגבעת התחמושת על הקשר של העם היהודי לירושלים. הנאום היה אדיר. אפשר כמובן לשאול – האם זה רציני? האם ייתכן שמאחורי הקלעים הוא ינהג אחרת?! לא חייבים לתמוך בראש הממשלה כדי לחוש שנאומו לא היה מן השפה ולחוץ. עם ישראל נאבק על קיומו, כפי שכל אחד בתוכו מרגיש זאת. ראש הממשלה יכול להשתמש בביטויים חיצוניים לנו, ולבטא את הקשר לירושלים כ"היסטורי" גרידא, אבל גם בתוכו יש רצון אדיר שהביטוי הפנימי של נשמתנו יתגלה. יש מי שמרגיש שהמאבק לאומי, יש שמרגיש שהוא תרבותי-לאומי, ויש מי שחש את נשמתו בעומק רב יותר. אבל כל עם ישראל מרגיש במידה רבה מאוד שהוא מתמודד עם אומות העולם, בין אם הוא מבין זאת יותר ובין אם הוא מבין זאת פחות.

כולם רוצים לנצח

עם ישראל התרומם במלחמת ששת הימים, אך הוא עדיין נדרש גם להילחם על המטרות שהשיג. כשיש מלחמה שבה כולם רוצים לנצח, ומפקד אוגדה אחד אומר לתקוף וחברו אומר לסגת, אין זה משנה אם הנימוקים לתקוף נובעים מחוסן ומהבנה עמוקה, בעוד הנימוקים לסגת נובעים מחולשה, ברור שכולם רוצים לנצח. עם ישראל בכה על יד הכותל והתרגש, והוא אינו מוכן לוותר. הוא יכול להיאבק בתוכו האם הכותל יהיה של חילוניים או של דתיים, ולרצות או לא לרצות שחיילת תשיר בהשבעת הצנחנים, אבל הרוח היא רוח של מאבק; כולם רוצים את הכותל!

ירושלים של מעלה

כל מה שנאמר לעיל, אל לו להקטין את המאבק הפנימי במאומה. צריכים להיאבק במישור הפיזי והרוחני. אנחנו מתמודדים על כך שנשמת האומה תצא לאור באמת, ועם ישראל יבין

שכשנשמת האומה תצא לאור הוא ימלא את תפקידו להיות אור לגויים, כראש חץ שירושלים יקרה לו. וככל שנתחזק יותר, נכבוש יותר ונשלוט בשטחים רבים יותר. אבל בתוך המאבק נזכור, שכשנפל הכותל במלחמת יום העצמאות הבינו כולם את המשמעות האדירה של הזמן וכאבו את נפילתו. במלחמת ששת הימים זכינו לגעת בקודש, להתחבר פנימית עם המקום המבטא את נשמת האומה, שהוא מרתיע ומעורר יראה, ויש מי שנאבק כדי שלא יתגלה בשיא ההופעה האלוקית-רוחנית שלו. אנו מאמינים, שלמרות המאבקים הפנימיים ילך עם ישראל קדימה, וככל שנאמין שהדבר יקר, משמעותי, שהוא רוח אפנו, עוד יצטרפו אלינו רבבות רבבות, ולא רק שיקיפו את ירושלים בתוך המציאות העוונת, אלא שעם ישראל יתחבר פנימית אל המקום שבו הוא נאחז בציפורניו, וככל שתגדל ההתחברות, תתחבר יותר ירושלים של מעלה עם ירושלים של מטה.⁵

4

"אמת מארץ תצמח" - לקראת ובתוך יום ירושלים^ה

הרב אלישע וישליצקי

ראש בית המדרש מהו"ת ורב הגרעינים התורניים

א. עיר בלב האדם, העם והארץ

הלב, הוא "המקום אשר יבחר ה'" (דברים יב), מטהר את הלב הפרטי, החברתי, המשפחתי והלאומי. והמוח, שמתחבר ללב הטהור, מברר את התוכן והמשמעות שבתוך עולם החוויות והחיים. אחת הסוגיות המורכבות בחיבור שבין המוח והלב הוא היחס בין האמת והשלום. ירושלים, היא המקום שאליו שבה השכינה, ועליה נאמר: "כה אמר ה' שבת י אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים, ונקראה ירושלים עיר האמת והר ה' צבאות, הר הקודש" (זכריה ח, ג). תואר זה של עיר האמת, אינו תואר חיצוני, מלאכותי, אלא הוא מעיד על מהותה של העיר המצמיחה ומבררת את האמת. אותה אמת המצויה בדעות, במידות ובחיים כולם - נבנית ומתגלה בצמיחתה מתוך הארץ, מתוך המקום שמשפיע עליה.

ב. לצמוח בגדלות

זהו מקום שמי שמוטרד מחשבונות קטנוניים כמו דאגה ועצב, יוצא החוצה, מתנקה מהקטנות וחוזר למפגש עם האמת של הגדלות (שמו"ר נב).

ה. תמצית מדברים שנתבארו בהרחבה ע"י הרב וישליצקי בספריו: "מדור לדרור" ו"ירושלים מאירת העצמיות".

הקו הישר המשוך בין הבורא לבריאה, המשתית ומחיה את הכול, מקורו בירושלים. לפיכך העיר הזאת תובעת מאתנו להיפתח אל האמת האלוהית במלוא גודלה! אמת זו מתגלה בפשטותה – בשיבת החיים אל מסלולם הקיומי והטבעי. "כה אמר ה' צבאות, עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, ואיש משענתו בידו מרוב ימים. ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחובותיה" (זכריה ח, ד-ה). הנה כי כן, עיר האמת נבנית בשלביה הראשונים, בהופעת כוחות החיים למגדול ועד קטן, ובשיבת בריאותם, כוחותיהם וחדוות החיים למקומה. והפלא שבתחיית האמת הזאת, מאיר גם את השלום, את החיבור שבין ישראל לעצמם, את היחס הבסיסי החיובי בין כל אוהביה של העיר "שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביה" (תהלים קכב) – שרק כאשר יש ביניהם שלום, הם מסוגלים להיאבק למען האמת (מלבי"ם שם).

ג. להשתחרר מאינטרסים

ולכן באותה נבואה, מלמדנו זכריה כי כאשר אוהבים את האמת ואת השלום גם יחד "האמת והשלום אהבו" (ח, יט), מתוקנת סיבת החורבן שהיתה משום שנאת חנם, וכשמתוקנת סיבת החורבן, כאשר ההבדל בין הגוונים שבאומה, יכול להיבנות ולצמוח לטובה רק לאחר טיהור ושחרור מגאוה ומאינטרסים אישיים, אז הופכים הצומות לימי שמחה ובניין. וכך גם בהיבטים הלאומיים, המוסריים והרוחניים, בדרכם של גדולי הדורות. רבי עקיבא הוא שרואה בחורבן את עומק השפלות בחרישת העיר והפיכת חייה להריסות, ובד בבד מתוך כך הוא רואה את צמיחת נבואת התחיה (מכות כד), שגם היא – וביתר שאת – תכלול לא רק דברים עליונים, שמימיים – אלא את אותם רחובות מתרחבים ומתחדשים בשמחת החיים החוזרת אליהם, כפי שניבא זכריה. אכן מי שמטהר לבו ומיישר מוחו להתנקות מקטנוניות של חשבונות אישיים וממבטים קצרי טווח, מסוגל דווקא מתוך דבקו באמת להיפתח עוד יותר לשלום האמתי (כמשה רבנו, במד"ר כו), ומתוך נחישותו להגיע לשלום אמתי, לטהר וליישר עוד יותר את עצמיותו, כפי שר' עקיבא בעצמו למד ולימד לדורות את הכלל הגדול בתורה – "ואהבת לרעך כמוך".

ד. עיר האמת והשלום

ומתוך האמת והשלום פנימה, בתוך ישראל, ומתוך טהרת העצמיות והעצמאות שלנו בתוכנו, מגיע גם השלום העולמי. שלום זה איננו טשטוש זהותנו והתערבות עם האומות. ההפך הוא הנכון – רק כאשר נהיה אנחנו נאמנים למקוריותנו האלוהית, אז יכירו כל העמים בברכה העצמית על ידינו לכל רחבי העולם "והחזיקו בכנף איש יהודי לאמור נלכה עמכם כי שמענו אלקים עמכם" (זכריה ח, יט).

ה. מהפך הלבבות

קנאתם ושנאתם של חלק מהעמים לישראל ולירושלים, וחתירתם הבלתי נלאית לפגוע בריבונות מדינת ישראל ובירושלים בירתה לנצח, מהווים בעצם סתירה לאותה ברכה שהיו אמורים לקבל ממנה. אשר על כן, הבירור הפנימי של פשר התקופה נצרך ביותר. בית שלישי ייבנה מתוך אהבת חינוך ומתוך התעוררות מלמטה ושחרור מפסיביות ומקטרוגים. סיבה שלישית לחורבן שהיה ולתיקון הבניין שהוה ויהיה בבית השלישי, קשורה לדבר בניית ירושלים והמקדש בבית שני על ידי רישיון הפרסים "ויפת אלקים ליפת" (בראשית ט). אבל השכינה אינה נשארת לעד במעשה ידי הפרסים וכיו"ב (יומא ט). והנה גאולה שלישית מתחילה גם במעורבות האומות ובהסכמתן להקמת מדינת ישראל – כך שאיננו מורדים בהם, אלא מממשים את אהבתנו לארץ, "עד שתחפץ". ואם המהלך של ראשית צמיחת גאולתנו ימשיך בתמיכת האומות, אז חלילה יתרחש אותו סוף של בית שני כנ"ל. לפיכך מכניס הקב"ה בשלב אמצעי בגאולה, שנאה אלינו בלבבות האומות, ומתהפך לבם שתמך בנו והופך להיות לב מתנכל. הדבר ניכר בימינו הרבה מעבר לדברים ההגיוניים.

ו. עיר הצדק

כאשר מצליחים לא להיבהל מאיומיהם של הערבים, האירופאים והאמריקאים, ולא נכנעים ללחציהם, ולא חשים "כחגבים בעיניהם", אזי ממשיכים לבנות ולצמוח, ממש כפי שעשה נחמיה בשיבת ציון (נחמיה ב-ד). ויתרה מזו, כל היותה של ירושלים עיר בירתנו לנצח, מניע את חוש הצדק הישראלי הטבעי, וגורם להסתערות על התיקון החברתי הלאומי בצמצום פערים ובבניית חברה צודקת, המהווה אתגר אמתי לכולנו (שם ה). אולי דווקא פרק זה התובע מישראל לפתח באמת את המוסריות שכל כך נצרכת לעולם ותיגאל על ידינו, הוא המקדים את פרק ו בנחמיה, ובו ניסיון אחרון כושל של הערבים ושותפיהם לעשות "שלום" עם היישוב היהודי. ניסיון נואל כזה נדחה על הסף על ידי נחמיה בן חכליה, שאינו מתפעל ממתק השפתיים של גשם הערבי, מושל עזה מטעם פרס (נחמיה ו), כשם שלא נבהל מהאיומים על חייו.

גם העובדה שיש משתפי פעולה יהודים עם הערבים כבר אז, אינה מרפה ידיים, ואינה מורידה את נחמיה והיישוב כולו מתביעת הצדק הפנימי, של השמירה על מעמד ירושלים וצמיחתה והמשך מלאכת הקודש של בנינה הטבעי והרוחני.

ז. יהי שלום בחילך

בתפילה זו מתקרב דוד המלך לסיום מזמורו המיוחד בתהלים (קכב) על סודה של העיר "שחברה לה יחדיו". על חתירתו לעלות אליה, ולשאוב ממנה כוחות ומשימות באמת. וכך

מסיימים כל הדורות בעקבות מלכות כסא ה' – כסא ישראל, את תפילת השחרית מידי שבת וחול. חיל – אינו רק מסגרת בניין מסביב, אלא כוחות ותעצומות נפש. והענווה שירושלים משפיעה עלינו, גם מוסיפה עוצמה, ועל כך אנו מבקשים שלום, שלמות והשתלמות, בצמיחת כוחות הנפש של הפרט והכלל גם יחד.

התחדשות היישוב היהודי בירושלים שבמזרח ובמערב, מתוך חיבור אמתי לכלל ישראל, מתוך זקיפות קומה מוסרית-לאומית, ומתוך מסירות אין קץ באמת בכל הדורות מכוחה של עקדת יצחק, כל אלה מהווים מענה אמתי לכל חולשה מבפנים ולכל לחץ ועוינות מבחוץ (קול התור ב).

וכפי שנהגו במידותיהם בתורתם ובמעשיהם תלמידי הבעש"ט ובעל התניא והגר"א, והיהודים שבאו מתימן ל"כפר התימנים", וכפי שמסרו את נפשם לוחמי המחתרות וכוחות הביטחון וצה"ל על שחרור ירושלים עיר האלקים – וההגנה עליה, כך אנחנו כאיש אחד, נמשיך ביתר שאת להקדיש את ימינו, כוחנו, כשרונותינו, עצמיותנו, למען ירושלים ולא נשקוט עד יצא כנוגה צדקה וישועתה כלפיד יבער.⁶